

Tisdagen den 17 Mars.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 9 innevarande månad, äfvensom protokollsutdrag rörande Kammarrens, i anledning af Banko-Utskottets memorial N:o 6 och Lag-Utskottets utlåtande N:o 12, vid sednaste sammanträde fattade beslut.

§ 2.

Efter skedd föredragning af Stats-Utskottets utlåtande N:o 17, angående regleringen af utgifterna under Riksstatens Femte Hufvudtitel, blef samma utlåtande ånyo bordlagdt; och beslöt Kammarren, uppå derom af Herr Talmannen gjord framställning, att detta ärende skulle å föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras näst efter Stats-Utskottets då till behandling förekommande utlåtande N:o 16.

Vidare blefvo för andra gången bordlagda:

Stats-Utskottets utlåtanden N:ris 43 och 44; samt

Lag-Utskottets utlåtanden N:ris 15 och 16.

§ 3.

Föredrogos och biföllos, hvar efter annan, de i Kammarrens senaste sammanträde bordlagda ansökningar om ledighet från riksdagsgöromålen; och blef alltså nu sådan ledighet beviljad åt

Herr <i>Nils Nilsson</i> i Stäfvie under	14 dagar från och med den	26 Mars
Herr <i>Lars Börjesson</i>	” 14 ”	26 ”
Herr <i>O. Östling</i>	” 14 ”	26 ”
Herr <i>Anders Johansson</i>	” 14 ”	26 ”
samt Herr <i>M. Ekström</i>	” 12 ”	1 April

Likaledes erhöillo Herrar *Carl Johansson* och *P. Hübinette*, uppå derom nu anmäld begäran, hvardera 14 dagars ledighet från riksdagsgöromålen, den förre från och med den 21 och den sednare från och med den 26 innevarande månad.

§ 4.

Föredrogs Lag-Utskottets utlåtande N:o 13, i anledning af väckta motioner om vissa ändringar i Kongl. Maj:ts förnyade stadga om skiftesverket i riket den 9 November 1866.

1:sta punkten

Bifölls.

Rörande *2:dra punkten* anförde:

Herr Lyth: Såsom af Lag-Utskottets nu föreliggande betänkande synes, är jag en af dem, som reserverat mig mot den förändring af 58 § i nu gällande skiftesstadga, som, i anledning af Herrar Sandstedts och Johannes Bengtssons motioner, blifvit af Utskottets pluralitet till antagande af Riksdagen föreslagen. Såsom bekant är, har Utskottets förslag blifvit af Första Kammaren förkastadt, och vid sådant förhållande torde det måhända icke anses värdt att vidare orda om denna sak, men då det åtminstone för mig är af ganska stor vigt att förslaget äfven af denna Kammare afslås, må det tillåtas mig att med några ord angifva de skäl, som föranledt mig att icke biträda det slut, hvartill Utskottets pluralitet i den nu föredragna punkten kommit.

Jag har haft två skäl dertill. Det ena är af mera enskild beskaffenhet och rörer den provins, för hvilken jag har äran vara en af representanterne i denna Kammare. Det förhåller sig nemligen så, att laga skifte på Gotland pågår nu som allra bäst. Att nu gällande skiftesstadga i början af dess tillämpning emottogs med misstroende och motvilja bör icke förundra någon, som besinnar hvilket stort intrång i eganderätten är uti denna stadga medgitvet. Emellertid är opinionen nu mera gynnsamt stämd för laga skiftesförrättningarne, derföre att jordegaren, då han märker, att ett laga skifte är i fråga, säger till sig sjelf: det är ett nödvändigt ondt, som jag så godt först som sist måste underkasta mig i förhoppning att sedermera få i lugn och ro förbättra mitt åkerbruk. Skulle 58 § i skiftesstadgan erhålla den förändrade lydelse, som Utskottets pluralitet föreslagit, så är jag öfvertygad derom, att detta skulle hindra utvecklingen af laga skiftet på Gotland, enär befolkningen då skulle säga: det tjenar ej till något, att vi underkasta oss laga skifte, då vi derigenom ej kunna vara förvissade derom, att detsamma, ehuru fastställt, skall fortfarande ega bestånd. Den föreslagna lagförändringen skulle således vara till stort men för fortsättningen af laga skiftena på Gotland, ehuru dessa äro både nyttiga och nödvändiga för åkerbrukets utveckling på denna ö.

Det andra skälet, hvarföre jag måst motsätta mig den af Utskottet

föreslagna lagförändringen, är af mera allmän natur och således äfven viktigare än det första. Jag anser nemligen, att lagstiftningen bör i främsta rummet hafva till sin uppgift att, så vidt möjligt är, kringgärda och skydda eganderätten för alla rubbningar. Att stifta lagar, som äro till nytta för den enskilde medborgaren, kan väl vara bra, men sker sådant på bekostnad af den stora, jag hade så när sagt heliga principen om eganderättens helgd, då har lagstiftningen inträdt på en farlig väg. Jag erkänner villigt, att redan nu gällande skiftesstadga medger eller rent af anbefaller rubbning i eganderätten, men, märken väl, mine Herrar, *blott för en enda gång*. Lagen säger nemligen till jordegaren: jag vill till din egen nytta tillåta, att du rubbas i eganderätten till din jord, men blott en gång, sedan må du i trygghet och lugn arbeta på din jords förbättring. Den paragraf i nu gällande skiftesstadga, som egentligen innehåller den rigel, hvarmed dörren för rubbningar i besittningen af jorden är tillstängd, är just ifrågavarande 58 §. Om denna paragraf upphäves eller förändras i enlighet med Utskottets förslag, då är också rigeln borttagen och dörren öppen för ändringar och rubbningar af alla möjliga slag i afseende på besittningsrätten till jorden. Det är väl sannt, att Utskottet sagt, att sådant egoutbyte, som i denna paragraf omförmäles, ej får utsträckas så långt, "att den förra egoindelningen derigenom i väsendtlig mån rubbas, utan så är att alla, hvilkas rätt är af frågan beroende, derom sig förena". Det torde dock vid lagtillämpningen blifva ganska svårt att bestämma, när en rubbning i den förra egoindelningen skall anses väsendtlig eller ej, ty ett föreslaget egoutbyte, som för en jordegare med en stor possession medför en obetydlig rubbning, kan för hans graune, som eger en liten possession, föranleda till en stor rubbning i egoindelningen. Det får då bero på landtmätaren att bestämma, huruvida ett sådant egoutbyte bör ske eller ej. Men härmed är man också inne på en farlig väg. Då ifrågavarande paragraf, sådan den lyder i nu gällande skiftesstadga, medgifver, att egoutbyte, om i andra än förut i lagen nämnda fall bekvämlighet för odling eller häfd eller annan dylik fördel kan vinnas, må, utan hinder af förut fastställt laga skifte, ske, derest alla parter sig derom förena, och vi dessutom ega en lag, som innehåller bestämmelser om jords expropriering för allmännyttigt behof, så torde dermed vara tillräckligt vunnet.

Jag får för min del hemställa, att Kammaren ville, med förkastande af Utskottets förslag, godkänna och antaga den af reservanterne uttalade mening.

Herr *Falk* instämde med Herr *Lyth*.

Herr *Nils Petersson*: Då jag biträdt Utskottets förslag i denna punkt, torde det tillåtas mig att efter min förmåga söka försvara detsamma. Den föregående ärade talaren yttrade, att, då detta förslag redan blifvit af Första Kammaren förkastadt och frågan således för denna riksdag fallit, det icke vore värdt att vidare orda om detsamma. Det är dock, enligt min tanke, af ganska stor vikt, att Kammaren ändock uttalar sin mening om förslaget, ty det inträffar ganska ofta, att Lag-Utskottet, i händelse båda Kamrarne en föregående riksdag afslagit ett lagförslag i

en viss fråga, förklarar anledning saknas att framkomma med ett nytt förslag i samma ämne, och det är af denna orsak jag nu vördsamt anhåller att denna Kammare ville bifalla nu föreliggande förslag, på det Utskottet vid nästa riksdag må kunna ånyo framställa detsamma och till stöd derför hafva att åberopa denna Kammares beslut.

Hvad talaren vidare yttrade, afsåg hufvudsakligen förhållandena på Gotland. Det är väl möjligt, att på denna ö finnas särskilda förhållanden vid laga skifte, hvilka utöfvat inflytande på honom och bestämt hans mening i frågan; men då vi här hafva att stifta lagar, som skola gälla för hela riket, är det nödvändigt att taga denna fråga i mera vidsträckt skärskådande. Jag har för min del ej kunnat komma till annat resultat, än att den af Utskottet nu föreslagna lagförändringen är både nyttig och af behovet påkallad. De förhållanden, som för närvarande äro rådande i vårt land, särskildt i följd af jernvägsanläggningarne, göra ock till en ovilkorlig nödvändighet att göra egoutbytena friare än förr. Den ärade talaren anmärkte, att egoutbyten redan enligt nu gällande lag kunna ske utan hinder af fastställt laga skifte, nemligen genom frivillig öfverenskommelse, men den, som känner menniskosinnet, vet huru svårt det är att på den vägen komma till rätta med vissa personer.

Såsom ett hufvudsakligt skäl för afslag å Utskottets förslag har man anført, att den nu ifrågasatta förändringen skulle verka skadligt för fortsättningen af nu pågående laga skiften, och att folket skulle blifva avvogt stämmt mot denna lag. Den föregående talaren erkände dock att, der skiftena fått fortgå, man slutligen insett deras nytta; men det är min fulla öfvertygelse, att, om lagen icke föreskrefve såsom en ovilkorlig skyldighet för jordegarne att underkasta sig laga skifte, sådant icke heller skulle blifva af. Jag anser således att man i de fall, der egoutbyte *kan* ske, bör göra detsamma friare än enligt nu gällande bestämmelser.

Den föregående talaren påpekade nödvändigheten af att hålla eganderätten i helgd. Ja, om det nu vore fråga om att beröfva våra jordegare deras eganderätt, skulle jag vara den förste att afstyrka detta förslag; men att eganderätten trädes för nära kan väl ej med skäl sägas, då, såsom bekant är, både landtmätare och gode män, egodelningsrätt med flere först skola bestämna, huruvida ett föreslaget egoutbyte får ske eller ej. Jag skall efter min förmåga söka skydda eganderätten så mycket som möjligt, sedan vi nemligen först fått våra skiften ändamålsenliga; men hvar och en som känner till förhållandet, vet huru våra nuvarande skiften se ut. De äro för det mesta eländiga och halfgjorda, och att anse dem så heliga att man ej ens får göra rågångarne rätta, det är då för mycket begärtdt. Först efter rågångarnes rätande är det möjligt att få verkligt goda skiften.

Jag vill ej längre upptaga Kammares tid, utan inskränker mig nu till att yrka bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Fahlén: Jag har begärt ordet för att förena mig med Herr Lyth i hans yrkande om afslag å Utskottets förslag i denna punkt. Jag har för min del ej kunnat finna någon den ringaste anledning till ändring af 58 § i nu gällande skiftesstadga. Då enligt 56 § i samma stadga egoutbyten angränsande byar och hemman emellan äro under vissa vilkor

medgifna, bör detta vara tillräckligt, utan att man behöfver lemna det öppet för hvem som helst att efter godtfinnande byta jord med sin granne. Utskottet föreslår nu, att egoutbyten må i andra fall och utan hinder af förut fastställt skifte ske, "på sätt i 56 § sägs och med iakttagande af hvad i 57 § för särskilda fall är föreskrivet; dock får sådant utbyte ej så utsträckas, att den förra egoindelningen derigenom i väsendtlig mån rubbas, utan så är att alla, hvilkas rätt är af frågan beroende, derom sig förena." Jag undrar just hvem som skall döma öfver, huruvida den grannes rätt förnärmas, som är pligtig att utbyta sin jord mot annan. Icke är det rimligt att begära, att landtmätaren, som sjelf har intresse deraf att han erhåller arbete, skall förklara ett ifrågasatt egoutbyte förnärmande för den ene grannens rätt. Den, som eger jorden, har ej något att säga. Jag anser att man framför allt bör respektera eganderätten och ej stifta sådana lagar, som göra densamma oviss. Om någon, som önskar byta ut sin jord mot grannens, misslyckas vid första försöket, så ligger, enligt mitt förmenande, ingen våda deri att han får vänta till den tid, då han möjligen genom vänlig öfverenskommelse med grannen kan få sin önskan uppfylld.

Jag tror således att goda skäl tala för afslag på Utskottets hemställan i denna punkt, och jag förenar mig i yrkandet om afslag derå.

Herr Danielsson: Sedan Första Kammaren afslagit Utskottets hemställan i denna punkt, så kan det med skäl anses obehöfligt, att man inom denna Kammare yttrar sig i frågan. Emellertid anser jag mig böra nämna, att jag förenar mig med dem, som yrka afslag på Utskottets förslag. I likhet med den förste ärade talaren har jag två skäl dertill. Det ena är, att den af Utskottet föreslagna lagförändringen är alldeles olämplig för den ort jag tillhör. Hos oss äro alla skiften redan verkställda, men dervid har man i de flesta fall gått så till väga, att man fördelat jorden i långa och smala skiften. Utskottet föreslår nu, att, der genom egoutbyte i andra fall, än förut i skiftesstadgan omförmålas, beqvämlighet för odling eller häfd eller annan dylik fördel kan vinnas, må, utan hinder af förut fastställt skifte, sådant utbyte ske. Ja, detta är något som inträffar i nästan alla förhållanden på Öland. Der finnes ingen, som kan säga annat än att det vore till stor fördel för häfden, om man, der smala skiften finnas, finge skära af sådana och bilda mera liksidiga figurer. Men huru skulle det då gå och hvem skulle då få sitta emellan? Jo, den jordegare, som hade den olyckan att till graune ega eller eihålla en person, som påyrkade egoutbyte. Ett sådant stadgande är alldeles omöjligt, om man vill fasthålla principen om eganderättens helgd, och sedan lagstiftaren sagt att, sedan skifte en gång skett, får eganderätten icke vidare rubbas utan egarens vilja. Om vi frångå denna princip, komma vi in på ett område, der vi icke kunna reda oss.

En föregående talare har yttrat, att Kammaren borde bifalla Utskottets förslag. Enär Utskottet eljest afskräcktes från att en annan riksdag framkomma med ett dylikt förslag. Jag åter anser, att vi böra alldeles förkasta Utskottets förslag, såsom omoget. Samme talare sade äfven, att de gamla skiftena voro tillkrånglade, men att han ingalunda ville rubba eganderättens helgd. Detta bevisar i afseende å detta förslag att, såsom

man plägar säga, något "ligger bakom busken och lurar", ty just genom ett dylikt lagstadgande gifver man den ene grannen anledning att ingripa på den andre grannens rätt, och detta kunde komma att inträffa lika ofta som hemmanen ombyta egare, ty åsigterna om "beqvämighet för odling eller häfd" kunna vara olika hos olika personer. Detta bär således icke i stycke.

Jag vill icke vidare upptaga Kammarens tid utan inskränker mig till att yrka afslag på Utskottets förslag, i den förhoppning att Kammaren skall gilla denna åsigt.

Herr Nils Petersson: Då motståndarne till Utskottets förslag påstått, att, derest detsamma skulle antagas, hvar och en ovilkorligen skulle hafva skyldighet att underkasta sig egoutbyte, när en granne sådant fordrar, så tillåter jag mig fästa uppmärksamheten derpå, att egoutbytet verkställande icke beror på grannen, som sådant fordrar, utan att frågan skall prövas af egodelningsätten. Det ligger dessutom i sakens natur, att utbytet icke, såsom en föregående talare antagit, kan komma att ske hvarje gång ett hemman ombyter egare, emedan, enligt Utskottets förslag i 110 §, kostnaden för sådant egoutbyte skall gäldas af den, som förrättningen påkallat, hvilket stadgande torde innebära ett tillräckligt korrektiv till förekommande af missbruk.

Herr Jöns Pehrsson: Det torde icke vara något tvivel underkastadt, att Utskottets föreliggande förslag bör af Kammaren förkastas. För min del beklagar jag, att sådana motioner, som en del af de ifrågasvarande, blifvit väckta och anser det vara af vigt att man afslår Utskottets förslag, på det att man icke må uppmuntra hvarken några motionärer eller Lag-Utskottet att en annan gång framkomma med dylika förslag. Det kan verkligen vara tvifvelaktigt, hvilken som har de renaste grundsatserna, den som begär egoutbyte eller den som icke vill hafva något sådant. Den som begär egoutbyte söker dock vanligen att dermed vinna någon fördel. Rättegångar i oändlighet hafva uppstått der laga skifte försiggått, och det är naturligt att en och annan skall finna att skiftet utfallit för honom mindre beqvämt, men icke bör lagstiftningen uppmuntra till ständiga egoutbyten och ökade rättegångar. Såvida man icke vill att hela riket skall skiftas om — i några fall, såsom vid jernvägsanläggningar, kanaler m. m., kunde skäl finnas, men böra då de fall bestämdt nämnas som få föranleda egoutbyte — bör man akta sig för att bifalla Utskottets förslag, hvilket jag för min del yrkar att Kammaren måtte afslå.

Häruti förenade sig Herrar *Englander* och *Samuel Jonsson*.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder blifvit gjorda, framställde Herr Talmannen propositioner såväl på bifall som på afslag; och blef den senare propositionen besvarad med öfvervägande ja, i följd hvaraf Kammaren afslagit Utskottets hemställan.

3:de punkten.

Bifölls.

4:de punkten.

Härvid yttrade

Herr Lasse Jönsson: Jag vill endast bemöta några af de skäl, som Utskottet anført för afstyrkande af min motion. Utskottet har sagt, att det är jembörelsevis af ringa inflytande på kostnadsbeloppet för ett egodelningsrätts-sammanträde, om någon ledamot i rätten färdats en eller annan mil längre eller kortare väg till stället der förrättningen skall ske. Detta har dock icke så ringa inflytande på kostnaden, ty der två eller tre härad blifvit sammanslagna och tingslaget sålunda fått stor utsträckning, kan det för en obemedlad hemmansegare, som nödgas påkalla egodelningsrätt, blifva ganska kämbart att betala resekostnad för de ledamöter, som äro aflägsset boende och således hafva långa vägar till förrättningsstället. Vidare har Utskottets underkänt det andra skälet, som jag anført, eller att den af mig föreslagna förändringen skulle leda till större trygghet i afseende på erforderlig sakkunskap hos rättens ledamöter, och deremot anført, att egodelningsrätten för erhållande af erforderliga upplysningar angående prisförhållandena och dylikt kunna vända sig till personer på stället. Jag vill härvid erinra, att dessa personer kunna vara egodelningsrättens ledamöter fullkomligt obekanta, och att ledamöterna skola taga på sin ed sanningen af obekanta personers uppgifter torde vara mindre lämpligt, så att Utskottets argument i den delen icke håller stånd. Det är synnerligen viktigt för en ledamot i egodelningsrätten att noga känna ortförhållanden, och då han bor långt ifrån orten, kan han omöjligt väl uppfylla sitt åliggande.

Utskottet har vidare sagt att det skulle vara mindre lämpligt, om, såsom jag föreslagit, egodelningsrätts-ledamöterna omvaldes efter 6 års tjänstgöring. Det är ju dock tänkbart, att en person, när han väljes till egodelningsrätts-ledamot, är en förträfflig och i alla afseenden för sin befattning lämplig person, men han kan komma på obestånd eller i något annat afseende blifva mindre lämplig för sin befattning, och under sådant förhållande kan det väl icke vara lämpligt att han under hela sin listtid skall behålla densamma. Alderdomen kan dessutom göra honom mindre tjänstbar. Är han deremot fortfarande lämplig, så finnes ju intet hinder för hans återväljande efter de 6 årens förlopp. Jag anhåller om återremiss af Utskottets förslag i förevarande punkt.

Uti Herr Lasse Jönssons anförande instämde Herr *J. P. Nilsson*.

Vidare anfördes ej. Sedan propositioner gifvits dels på bifall och dels, enligt Herr Lasse Jönssons yrkande, på återremiss, blef Utskottets hemställan af Kammarerna bifallen.

§ 5.

Till afgörande förekom Lag-Utskottets utlåtande N:o 14, i anledning af väckt motion om upphäfvande af Kongl. Maj:ts resolution och förklaring uppå allmogens allmänna besvär den 21 Juli 1793, i hvad den angår landmätarens rätt att såsom fullmäktig vid domstolar biträda enskilda parter.

Ordet begärdes af

Herr Philipsson: Med åberopande af den af mig jemte andra Utskottets ledamöter afgifna reservation, hvilken finnes bifogad Utskottets förevarande utlåtande, hemställer jag om afslag å Utskottets förslag. Det är i allmänhet icke gagneligt att inlåta sig på förklaringar af gällande lagar, som i sig sjelfva äro tydliga och klara, och jag har aldrig erfarit att Kongl. Maj:ts ifrågavarande resolution ledt till någon annan tillämpning, än den Utskottet nu förutsätter böra ifrågakomma. Nu säger motionären sjelf, att lagen för närvarande icke ovilkorligen lägger hinder i vägen för landmätare att såsom fullmäktige vid domstolar biträda enskilda parter, men föreslår att landtmätare skulle få rätt att utan sina förmäns tillstånd uppträda såsom rättegångsombud och således få en större frihet i detta hänseende än *andra* tjenstemän. Utskottet har dock icke gått så långt som motionären, utan endast föreslagit, att stadgandet i Kongl. Maj:ts resolution den 21 Juli 1793 icke skall anses betaga landtmätare den i 15 kapitlet 2 § Rättegångsbalken tjenstemän i allmänhet tillerkända rätt att åtaga sig fullmäktigskap, när deras förmän det tillåta. Detta stadgande gäller nu för landtmätare lika så väl som för andra tjenstemän, om det också måste medgifvas, att stadgandet icke i allmänhet å desse sistnämnde tillämpas; men det gällande förhållandet förändras icke i något afseende genom en förklaring att landtmätare skola ställas i paritet med andra tjenstemän. Utskottets förslag grundar sig på en oriktig tolkning af Kongl. Maj:ts resolution, ty Kongl. Maj:t har derigenom icke förklarat, att landtmätare skola vara obehörige att med sina förmäns tillstånd drifva saker för rätta, utan att sådant skulle vara dem förbjudet utan sina förmäns tillstånd. Vid 1789 års riksdag anhöll bondeståndet, att landtmätare måtte förbjudas att åtaga sig fullmäktigskap i storskiftes- och rågångs-tvister, och derpå svarade Kongl. Maj:t i 8 punkten af resolutionen den 21 Juli 1793: "Ehuru landtmätarnes många göromål sällan lära tillåta dem, att såsom fullmäktige biträda enskilda parter; dem icke heller är tillåtet att, utan sina förmäns tillstånd, drifva saker för rätta; likväl och att häruti betaga all misstanke, vill Kongl. Maj:t härmed uttryckligen hafva landtmätarne sådant förbudit." Detta stadgande tyder nu Utskottet såsom ett absolut förbud för landtmätare att drifva saker för rätta, då det endast innehåller ett förbud för dem att göra sådant, utan sina förmäns tillstånd. För mig synes saken alldeles klar, och då Utskottet icke tillstyrkt att befria landtmätarne från det för dem, såsom för alla andra tjenstemän, stadgade villkoret att hafva

sina förmäns tillstånd, utan i stället inlåtit sig på en alldeles obehöflig lagtolkning, yrkar jag afslag å Utskottets förslag.

Herr Olof Nilsson: Då Kongl. Maj:ts ifrågavarande resolution verkligen gifvit anledning till ovilkorligt förbud för landtmätare att uppträda såsom rättegångsombud och Utskottet i sitt förslag medgifvit dem samma rätt som i detta afseende är öfrige tjenstemän tillerkänd, så anser jag Utskottets förslag vara med billighet öfverensstämmande, hvarföre jag yrkar bifall till detsamma.

Herr Clairfelt: Då, såvidt jag har mig bekant, i södra Sverige aldrig något hinder lagts för landtmätare att på grund af 15 kapitlet 2 § Rättegångs-balken uppträda såsom rättegångsombud, och Kongl. Maj:ts resolution den 21 Juli 1793 således icke ansetts innefatta förbud för landtmätare att inför rätta föra andras talan, så förenar jag mig till alla delar med Herr Philipsson, och anser en sådan lagförklaring, som Utskottet föreslagit, vara alldeles obehöflig.

Herr Nils Petersson: Ehuru det synes vara ett otacksamt arbete att taga Lag-Utskottet i försvar, så anser jag mig likväl böra göra detta äfven i förevarande fråga, emedan Utskottets förslag icke synes mig vara i något afseende skadligt. Det kan väl vara sannt, att Kongl. Maj:ts resolution i södra orterna icke medfört någon olägenhet för landtmätare att uppträda såsom rättegångsombud, men motionären måtte väl ändock ej hafva tagit sitt förslag helt och hållet i luften. Det är klart att det icke bör vara landtmätare i något hänseende mera förmenadt än andra tjenstemän att biträda parter såsom ombud inför rätta, helst landtmätare särskildt i skiftesfrågor dertill äro särdeles lämplige. Om Utskottets förslag äfven skulle vara öfverflödigt, så skadar det dock icke, hvarföre jag yrkar bifall till detsamma.

Herr Olof Nilsson: Jag har mig bekant, att två ledamöter af Första Kammaren, som tillika äro domare, medgifvit, att Kongl. Maj:ts resolution gifvit anledning till förbud för landtmätare att uppträda såsom fullmäktige vid domstolar, och jag vill tillika upplysa, att inom Vesterbottens län förbud i sådant hänseende stadgats för en landtmätare, hvilket Kongl. Maj:t gillat genom beslut den 13 sistlidne Februari. Utskottets förslag synes således vara grundadt på goda skäl, hvarföre jag fortfarande yrkar bifall till detsamma.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter upptagande af de yrkanden, som förekommit, gaf Herr Talmannen, i öfverensstämmelse dermed, propositioner såväl på bifall som på afslag och förklarade sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den senare meningen. Votering blef emellertid begärd, i anledning hvaraf, och sedan Kammaren förklarad att bifall till Utskottets förslag finge uppställas såsom ja-proposition, nu uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad Lag-Utskottet hemställt i dess utlåtande N:o 14,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, är Utskottets ifrågavarande hemställan af Kammaren afslagen.

Voteringen, i vanlig ordning företagen, utföll med 63 ja mot 62 nej; och hade Kammaren alltså bifallit Utskottets hemställan.

§ 6.

Skedde föredragning af Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 3 (i samlingen N:o 11), i anledning af Herr Jonas Anderssons motion, N:o 55, om ändring af 8 § i Kongl. stadgan angående af_ångsexamen vid rikets högre elementarläroverk.

Motionären Herr Jonas Andersson erhöi, på begäran, ordet och anförde: Till att börja med anser jag mig böra uttrycka min tacksamhet till Utskottet för det uttalande, Utskottet gjort angående vigten af svenska språkets studium för den fosterländska odlingen i allmänhet, men då hvarken det resultat, hvartill Utskottet kommit, eller de därför andragna motiv enligt min åsigt öfverensstämma med det uttalande, Utskottet sålunda gjort, så anser jag mig lika pliktig som berättigad att göra några anmärkningar mot dessa motiv, äfvensom mot sjelfva beslutet.

Utskottet yttrar: att det är "med motionären ense derom, att en grundlig undervisning i modersmålet inom elementarläroverken är af allra största vikt och betydelse för den fosterländska odlingen. En sådan undervisning är icke blott behöflig i rent praktiskt afseende eller i det syfte, att de, som skola föra den högre bildningens talan, må vinna de insigter och den färdighet som krävas för modersmålet's rätta behandling i tal och skrift; den utgör jemväl ett nödvändigt vilkor för att i de ungas sinnen väcka och nära kärleken för vår litteratur, våra fornminnen och vårt språk, till hvars vård bildningens målsmän böra företrädesvis känna sig kallade. Ännu starkare och tydligare måste behovet af en verkligt god undervisning i modersmålet framträda, om ett med vårt eget nära beslägtadt språk erhåller en sådan betydelse i elementarundervisningen, att dess redan förut omisskänliga och i vissa fall skadliga inverkan på vårt modersmål kan blifva ännu mera omfattande och ännu svårare att motstå."

Jag föreställer mig att litet hvar skall finna detta yttrande så värtaligt och afgjordt gynnsamt för mitt förslag som någonting i det fallet och för det syftet kan uttalas. Som Herrarne torde finna, går min motion hufvudsakligen derpå ut, att göra så väl lärare som lärjungar vid våra elementarläroverk fullkomligt lika intresserade för svenska språket

som för något främmande språk, derigenom att svenska språket upptages bland de ämnen, som ingå uti den muntliga examen vid mogenhetspröfningen. Mig förefaller det temligen klart, att så länge svenska språket är uteslutet från den andra främmande språk tillkommande förmånen af muntligt prof vid maturitetsexamen, så länge ligger det i sakens natur att hvarken lärare eller lärjungar i någon betydligare mån vinn-lägga sig om svenska språkets studium, ty undervisningstiden måste hufvudsakligen användas för de språk och andra undervisningsämnen, för hvilka så väl muntligt som skriftligt prof är föreskrifvet. Detta är just samma syfte som genomgår Utskottets nyss af mig citerade uttalande i början af dess betänkande, och det var för att vinna detta mål som jag inlemnade min ifrågavarande motion till det nu församlade Riksmötet.

Utskottets motivering för det resultat, hvartill Utskottet, oakadt sitt vackra tal om svenska språkets vigt, likväl kommit, anser jag temligen underhållig, och den har omöjligen kunnat blifva annat än underhållig, då här icke begäres annat, än att vårt eget modersmål skall blifva lika berättigadt med andra läroämnen till såväl undervisning — isynnerhet inom de högre klasserna — som ock till de prof, lärjungarne vid skolkursens avslutande måste aflägga för att erhålla fullständigt afgangsbetyg. Hela den åtgärd, jag påyrkat, är således en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan att svenska språket måtte inrymnas bland de ämnen, som utgöra föremål för muntligt prof vid studentexamen. Skulle detta mot förmodan icke låta sig göra, beror den saken uteslutande på vederbörande departementschef, men om Riksdagen är öfvertygad att vårt modersmål bör vara likställdt med främmande språk och andra ämnen vid elementarläroverket, så kan Riksdagen tryggt öfverlemnna åt Regeringen att bedöma huruvida åtgärden är möjlig, och i händelse mitt förslag vinner Riksdagens bifall, hoppas jag på ett godt resultat, så att vårt eget modersmål, som bör vara dyrbart för alla svenska medborgare, må blifva tillräckligt djupt studerad. Enligt mitt omdöme ligger härpå en utomordentligt stor vigt, ty studiet af modersmålet utöfvar otvifvelaktigt en betydlig inverkan på fosterlandskärleken, den inhemska litteraturen i allmänhet och äfven ett betydligt inflytande inom det praktiska lifvets område för att i tal och skrift kunna på ett mera tydligt och ledigt sätt uttrycka sig, än som hittills i allmänhet varit förhållandet.

Bland andra motiv har Utskottet också anført, att vi ännu lida brist på lämplige, speciellt i detta ämne kunnige lärare, och att det derföre icke är lämpligt att under nuvarande omständigheter göra modersmålet till ämne för muntligt prof vid studentexamen. Är det nu verkligen förhållandet, att våra elementarlärare, hvilka framför andra böra anses hafva inhemtat ett stort mått af kunskaper i allehanda ämnen, som höra till den humanistiska bildningen, och således äfven i vårt eget språk, stå på en så låg ståndpunkt, att de äro oskicklige att undervisa i modersmålet och ännu mindre skicklige att pröfva lärjungarne vid afgangsexamen i modersmålet, så är denna omständighet ett talande bevis derpå, att svenska språket hittills varit alltför mycket eftersatt icke allenast vid elementarläroverken utan äfven vid universiteten. Jag tror icke, att detta sorgliga tillstånd bör få fort fara, utan att — såsom äfven Utskottet uttryckligen sagt — det för hvarje målsman för svensk odling bör vara en

pligt att söka upphjelpa det egna modersmålet, och jag föreställer mig att man mycket väl kan vinna en förändring till det bättre, utan att man därför behöfver göra någon kännbar rubbning i den möjligen uppgjorda undervisningsplanen för elementarläroverken. Jag känner icke huru långt grundläggningen af denna plan hitintills avancerat, men jag vet att åtminstone tillämpningen af den nya ordningen icke hunnit öfver de första tre klasserna, och det är hufvudsakligen inom de tvänne öfversta klasserna jag i min motion afsett att undervisningen skall bedrivas med större intresse än som hittills skett. Jag förmodar således, att det icke blir särdeles svårt för Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet att utan någon rubbning af den undervisningsplan, som möjligtvis redan är uppgjord, kunna inrymma äfven svenska språket bland de ämnen, hvaremuntliga prof vid maturitetsexamen afläggas.

Jag öfverlemnar åt Kammaren själf att bedöma, huruvida den åtgärd jag begärt icke förtjenar mera afseende än Utskottet dervid fäst. För närvarande yrkar jag bifall till min motion, men skulle Kammaren anse nödvändigt att återremittera frågan, för att i ena eller andra afseendet få ett förändradt förslag, har jag ingenting deremot att invända. Jag föreställer mig dock, att en återremiss nästan är onödig, därför att skrifvelseförslaget är så enkelt, att det gerna kan ändras här i Kammaren, om sådant möjligen skulle anses lämpligt.

• Uti Herr Jonas Anderssons nu afgifna yttrande instämde Herrar *Christen Assarsson, Aug. Börjesson och Jöns Andersson.*

Herr Clairfelt: Jag tillstår att då jag under motionstiden vid Riksdagens början hörde ifrågavarande motion framställas, den slog särdeles an på mig, såsom omfattande ett fosterländskt och behjertansvärdt ämne. Sedan förliden Riksdag beslutat, att tyska språket skall blifva grundläggande för språkstudierna vid våra elementarläroverk, tror jag att det på samma gång är nödvändigt att i läseordningen inrymma större plats åt svenska språkets studerande än hvad nu är afsedt. Tyskan förvillar de svenska begreppen. Lär ynglingen tänka och skriva på tyska, så befarar jag att han icke gör det såsom det egnar en svensk. Uti undervisningsplanen för elementarläroverken hafva anslagits så många timmar i veckan åt latin och tyska, att det synes som om dessa främmande språk gerna kunde maka åt sig litet för det egna modersmålet. De motiv, Utskottet anfört mot motionärens förslag, förefalla mig äfven mindre fullgoda, då Utskottet erkänner det berättigade uti framställningen, men skyller på ännu bristande lärarekrafter, en omständighet som enligt Utskottets förmenande skulle hindra genomförandet för närvarande af förslaget. För min del hyser jag dock en bättre tanke om våra elementarlärares förmåga. Jag tror att målet kan nås genast och hoppas att kännedomen om vårt språks historiska utveckling, dess grunder och vår inhemska litteratur snart må blifva ett ämne icke blott vid den skriftliga utan äfven vid den muntliga examen vid mogenhetspröfningen. Det är under inflytelse af dessa känslor jag varmt tillstyrker, att Kammaren med afslag å Utskottets hemställan beslutar en underdånig skrifvelse i enlighet med motionärens förslag, och jag hyser den förtröstan till Regeringen, att den är lika fosterländskt sinnad och tillser att åt svenska språket

inrymmes den plats i undervisningsordningen, hvilken det såsom vårt modersmål förtjenar.

Herrar *O. B. Olsson, Per Nilsson* i Kulhult, *Billström* och *Nils Hansson* förenade sig med Herr Clairfelt.

Herr Kolmodin: Det gläder mig verkligen att, frots den dissonans, som är för handen mellan motionären och Utskottet, det dock förefinnes en så stor öfverensstämmelse mellan deras åsikter i det hela, att man måste erkänna, det de stå hvarandra mycket nära till följd af Utskottets egna uttalanden. Motionären har redan uppläst det ställe uti föreliggande betänkande, (sid. 2), till hvilket jag refererar mig, och der Utskottet med ganska starka uttryck betonar vigten af en fullgod undervisning i modersmålet vid elementarläroverken. En grundlig undervisning i modersmålet är — säger Utskottet — af allra största vigt och betydelse för den fosterländska odlingen; utan en sådan undervisning kan ungdomen icke lära sig älska vår litteratur och våra fornminnen. Ja, det är sannt — och det man icke kan lära sig älska, det lär man sig icke heller rätt förstå. Här har således Utskottet gifvit det mest afgörande vittnesbörd om den ingripande vigten af en väl ordnad undervisning i modersmålet vid våra elementarläroverk. Derjemte säger Utskottet, att denna undervisning är oundgängligen behöflig för vårt språks odling. Mine Herrar — detta hänger ovilkorligen tillsammans med vårt folks nationela utveckling. Språkets förfall är tecken till ett folks förfall. Derföre har det verkligen varit mig en stor glädje att förnimma dessa bestämda uttalanden från Utskottets sida, så mycket mera som utlåtandet är kommet från ett Utskott, der det sitter icke mindre än tvänne rectores scholæ. Jag har ju från den sidan ända in i sista tiden varit van att få höra, det vägen till svenska språkets riktiga behandling skulle gå genom det gamla Rom, och att endast genom latinska studier man skulle kunna lära sig rätt begagna sitt eget modersmål. Nu låter det deremot helt annorlunda. Nu har svenska språket blifvit ett hufvudämne för undervisningen, hvarförotan den nationela odlingen icke kan uppehållas; ett ämne, som uppflyttats från sin underordnade ställning, icke blott till jernhöjd med latin och grekiska, utan ett steg ofvanom dem. Svenskan är således genom detta Utskottets medgifvande vorden erkänd såsom ett betydelsefullt bildningsmedel i den svenska skolan, hvilket icke får åsidosättas och alls icke kommer såsom en lätt vunnen tillgift med de klassiska studierna. Det måste studeras fristående, i och för sig sjelft, såsom andra ämnena vid elementarundervisningen, hvilka öppna sina helgedomar endast för flitens nyckel.

Sedan Utskottet sålunda gått så ofantligt långt i sitt uttalande, synes det mig att Utskottet bort konsekvent taga ett enda litet steg till och låta alla sina invändningar falla. Huru brukar man behandla ett läroämne så viktigt, som svenska språket vid svenska elementarläroverken nu mera är, enligt den af Utskottet gifna karakteristiken? Naturligtvis upptager man det på läseordningen, undervisar deri och fordrar både muntligt och skriftligt prof samt gifver till sist betyg i ämnet, hvarigenom man åsätter detsamma en bestämd valör. Lärjungen vet då från början, att "här är ett ämne att taga vara på, som i den stund, jag

skall aflägga ett afgörande prof, kommer att utgöra ett stöd för framgången“. Utskottet hade under sådana förhållanden, synes det mig, kunnat taga steget fullt ut, ty de omständigheter, Utskottet angifvit såsom hinderliga för att i svenska språket liksom i alla andra ämnen aflägga muntligt prof vid maturitetsexamen, dessa hinder förefalla mig verkligen så obetydliga, att de saklöst kunnat få falla.

Först anför Utskottet att modersmålet såsom läroämne vid skolan är så *nytt*. Beklagligen måste jag gifva Utskottet rätt och till vår blygd erkänna, att undervisningen i svenska språket är jmförelsevis ny inom svenska skolan. Men så nytt är läroämnet ändå icke, att denna omständighet skulle kunna vara hinderlig för införandet af muntlig examen. Såsom Utskottet antyder, hafva vi redan för ett par tiotal år sedan inrymt det såsom läroämne vid skolan. Skriftligt prof i svenska språket vid afgångsexamen är föreskrifvet, och det har varit så i många år. Således kan icke *nyheten* i och för sig vara till något hinder för det ifrågasatta muntliga profvet. Men -- säger Utskottet -- metoden är bristfällig, lärarna hafva i allmänhet icke tillräcklig insigt i ämnet, och man måste förbida en framdeles sig utvecklande lärarebildning, innan reformen kan genomföras. Detta skulle verkligen vara mycket behjertansvärda skäl, förutsatt att frågan vore derom, att man såsom någonting alldeles nytt skulle vid skolan införa sjelfva *undervisningen* i modersmålet. Utskottet antyder likväl sjelft att så icke är förhållandet, utan att våra nuvarande elementarlärare redan undervisa i svenska, trots de hinder Utskottet anför. Enligt mitt förmenande ligger således icke i det anförda skälet något hinder för muntlig maturitetsexamen i svenska språket, såvida man icke vill vara så grannlaga, att man undviker muntligt förhör, derfore att möjligen till en början okunnighet kunde komma att visa sig äfven på annat håll än examinandernes.

Vidare anför Utskottet, att svenska språket icke lämpar sig till examensämne vid den muntliga mogenhetspröfningen. I och för sig står naturligtvis detta uttalande såsom en paradox; ty vi veta, att det är ett examensämne vid våra folkskolelärareseminarier, och jag ser icke något skäl, hvarfore ämnet skulle vara mindre lämpligt i detta afseende vid elementarläroverken. Utskottet förklarar dock närmare hvarfore svenskan icke är lämplig till muntligt examensämne. Skälet skulle vara, att om man närmare tager kännedom "om de kurser, som nu äro föreskrifna för läroverkets sjetta och sjunde klasser, så inses utan svårighet, att lexläsning i egentlig mening inom dessa klasser, i allmänhet taget, knappast kan förekomma, äfvensom att ett muntligt förhör i det som ynglingarne haft att genomgå icke kan anställas utan svårigheter, och föga skulle motsvara det dermed afsedda ändamålet“. Dessa kurser i de högre klasserna upptaga, utom skriföfningar, läsning af valda stycken ur svenska litteraturen, och detta Utskottets anförda skäl skall väl då betyda, att efter som här icke står föreskrifvet, att lärjungarne i de högre klasserna skola läsa svensk grammatik, satslära, syntax och sådant mer; så skulle vid ett muntligt förhör icke något finnas att fråga om. Då vi se att kursen t. ex. i latin inom sjunde klassen utgöres af Livius, Horatii oder m. m. jemte ett tema hvarje vecka -- kunna vi väl deraf sluta, att i maturitetsexamen icke skulle

skulle kunna i ämnet förekomma annat än explikation af dessa romerska författare? Nej — der ingår nog äfven spörsmål om grammatikaliska finesser, och jag föreställer mig, att lika så väl som muntligt förhör kan anställas i latinet, sådant äfven kan försiggå i svenskan, förutsatt att förberedande studier äro gjorda vid de lägre klasserna. Dessutom vill jag, för att betona vigten af grundlig undervisning i svenska språket för vår svenska ungdom under skolåren, påminna derom, att i de flesta fall studiet af modersmålet når sin slutpunkt vid maturitetsexamen. En och annan fortsätter visserligen vid universitetet forskningen uti de nordiska språken; men alla ynglingar som t. ex. ingå i teologiska fakulteten och blifva prester måste med den insigt, de vid utgången ur skolan ega uti modersmålet, sedermera taga prestexamen och, efter inträdet i det offentliga lifvet, i tal och skrift på svenska tungomålet behandla mensklighetens djupaste och dyrbaraste frågor. Och likväl menar Utskottet, att det skulle gå an, att elementarläroverkens alumner vid maturitetsexamens afläggande icke vore färdiga till muntligt prof i svenska språket. Detsamma gäller äfven om alla de ynglingar, hvilka från elementarläroverket gå till de tekniska tillämpningsskolorna. När få väl desse sedermera tillfälle att egna sig åt språkliga studier i modersmålet? Jag tager således för afgjort, att de skäl, Utskottet framställt, icke äro viktigare än de, hvarigenom man skulle kunna bortresonnera den muntliga examen i latinska språket vid maturitetsexamen på grund af den för sjunde klassen deri uppställda kursen.

Jag kommer nu till ett annat af Utskottet anfördt skäl, som äfven från andra håll och vid andra tillfällen mycket framhållits, nemligen — farhågan för öfveransträngning. För min del tror jag icke, att svenska språkets införande som examensämne skall föranleda någon nämnvärd öfveransträngning för lärjungen, ty om undervisningen skötes rätt, blir dess resultat icke ett dödt kapital, utan ett pund hvarmed man städs ockrar hela lifvet igenom, och för hvilket man derföre alltid är färdig att redovisa. Skulle likväl öfveransträngning uppstå; så ega vi en utväg, hvilken jag mer än en gång förut förordad och för hvilken äfven Riksdagen bestämt sig, nemligen att taga bort den märkliga anakronism, som ännu qvarstår i maturitetsexamen — jag menar öfversättningsprovet från svenska till latin.

Till sist anför Utskottet ett skäl för sitt förslag, som går derpå ut, att undervisningsfrågan icke längre vore en öppen fråga. Denna omständighet är mig icke fullt klar, men jag har icke hört, att den slutliga regleringen af mogenhetspröfningen på grund af statsmakternas samarbete ännu har skett, och derföre tror jag att frågan för närvarande kan anses öppen, åtminstone till en väsentlig del. Och om frågan icke är öppen, så får jag från min ståndpunkt, isynnerhet som Utskottet genom sin argumentation gifvit min åsigt ännu mera styrka, vördsammast yrka, att frågan må öppnas å nyo, ty för svenska språket måste, när så fordras, dörren öppnas, synnerligast då icke andra hinder förefinnas, än dem Utskottet i öfrigt påvisat.

Jag anhåller om proposition på afslag å Utskottets hemställan och bifall till motionärens förslag.

Häruti instämde Herr *Granlund*.

Herr Törneblad: Herr Talman, mine Herrar! Jag anhåller på förhand hos Kammaren om ursäkt, i händelse jag skulle komma att under någon längre stund taga Kammarens uppmärksamhet i anspråk, men den siste talaren har gifvit mig så mycket att bemöta och erbjudit mig så goda antallspunkter, att jag verkligen icke kan underlåta att begagna mig af dem. Det låter i sanning något egendomligt, då man får höra å ena sidan framhållas af motionens försvarare, att svenskans upptagande såsom ämne för muntlig pröfning i afgangsexamen vid elementarläroverken skulle föranleda en helt ringa rubbning i den af sistlidne Riksdag gillade och till en del redan tillämpade planen för undervisningen och å andra sidan från samma håll angifvas att hela den fosterländska odlingen står på spel, derest icke svenskan göres till föremål för pröfning äfven i den *muntliga* delen af afgangsexamen. Ty åt diskussionen har verkligen gifvits en sådan vändning, som om frågan gällde att rädda svenska språket från en hotande fara genom att åt detsamma inrymma en särskild och förmåligare plats såsom nytt ämne i maturalitetsexamen. Jag bekänner, att jag icke kan undgå att förvånas öfver den stora vikt och betydelse man sålunda synes vilja tillägga den muntliga mogenhetspröfningen, hvars värde jag, för min del, ej sätter så högt och ej heller hört af andra hittills uppskattas så, som här är händelsen.

Jag skall till en början ingå i granskning af några motiv, hvilka motionären till stöd för sitt förslag anført i motionen och upprepat i sitt muntliga anförande. Han har sålunda, bland annat, förmenat, att svenskan vore tillbakasatt vid undervisningen och intoge en sämre ställning än de främmande språken. Jag medgifver, att svenska språket i detta hänseende befinner sig i en *annan* ställning, men anledningen till detta förhållande är helt enket den, att det är vårt modersmål och icke ett främmande språk. Man kan således i mogenhetsexamen icke fordra en öfversättning från svenska till svenska, men deremot kan det med skäl ifrågakomma att fordra öfversättning från latin, grekiska, tyska, franska och engelska till svenska; — och hvilket språk vinner derpå? Jo, just vårt modersmål. Ty om öfversättningsöfningarne rätt bedrifvas, måste de ovilkorligen medföra öfning äfven i svenskan. Långt ifrån således att motverka undervisningen i detta språk, bör under nämnda förutsättning det muntliga förhör, som, enligt gällande undervisningsplan, nu eger rum genom öfversättning från främmande språk till det svenska, tvärtom befrämja det mål som genom studiet af svenskan skall vinnas. I sjelfva verket innehar ock svenskan i mogenhetspröfningen en bättre ställning än andra språk, för så vidt som godkändt skrifprof i svenska språket utgör ett absolut vilkor för maturalitetsexamens undergående. Detta är ett vilkor som gäller för *hvarje* lärjunge, som önskar blifva mogen förklarad, vare sig att han tillhör den klassiska eller den reala linien. Det är således det allmänna och oföränderliga vilkor, som *alla* måste underkasta sig, om de vilja vinna tillträde till den muntliga pröfningen. Deremot vexla i afseende å andra språk och ämnen vilkoren och fordringarne. Hvad innebär manne ett dylikt förhållande, och hvilken grund-sats har man velat gifva häfd och uttalat genom förenämnda allmänna bestämmelse? Jo, den, att färdighet i skriftlig behandling af det svenska språket står såsom ett allmänt mål för hela undervisningen, hvilket

måste uppnås af alla dem, som skola efter fullbordade studier lemna elementarläroverket. Jag kan, för min del, icke finna, att den ställning, svenskan sålunda intager till undervisningen i dess helhet, kan anses innebära något tillbakasättande af detta ämne, utan synes den mig tvärtom utgöra ett *främjande* deraf.

Då vidare motionären såsom skäl för sitt yrkande åberopar, att för latinet och de främmande lefvande språken både stilprof och muntliga förhör äro föreskrifna, ber jag få erinra, att denna uppgift icke är alldeles riktig. Hvad beträffar latinet är hvad motionären anført med verkliga förhållandet öfverensstämmande, ty i detta språk skall skriftligt prof afläggas. Riksdagen begärde visserligen förra året att detta samma prof, som nu består i öfversättning från svenska till latin, skulle utbytas mot en öfversättning från latin till svenska, men derom är icke nu fråga. Hvad åter vidkommer de främmande lefvande språken, är förhållandet, att för den klassiska linien endast är stadgadt skriftligt prof i *ett* af dem, och att ett godkännande i denna pröfning icke är nödvändigt såsom vilkor för sjelfva examens absolverande. För reallinien fordras skriftligt prof i två, eller i visst fall, i ett, men godkännande i detta prof är ej oundgängligt för tillträde till den muntliga examen.

Sedermåra yttras på ett ställe i motionen — och derpå lägger motionären synnerlig vikt — att man ej kan undra på, om i synnerhet de mindre rikt utrustade bland lärjungarne så mycket som möjligt är och företrädesvis under det sista viktiga skolåret på modersmålets bekostnad och till förfång för sin rent fosterländska bildning söka förkofra sig i *de* ämnen, hvarpå sjelfva examen beror. Ja, detta påstående kunde hafva ett visst berättigande, derest icke det skriftliga profvet funnes. Detta prof är ingalunda en sådan obetydlighet, som man synes vilja föreställa sig. Just det skriftliga profvet i modersmålet tager ynglingens krafter och uppmärksamhet under sista året af hans vistelse vid elementarläroverket så strängt i anspråk, att jag vågar påstå, att han anser detsamma vara för sig nära nog det viktigaste och det svåraste han har att absolvera. Ett bevis härför lemna det kända förhållandet, att under denna tid de åt svenskan anslagna timmar till stor del måste egnas just åt förberedelsen till och genomgåendet af de skriftliga uppsatserna på modersmålet för att sålunda sätta ynglingen i stånd att aflägga det skrifprof som är stadgadt. Det här anförda utgör i korthet mitt bemötande af det hufvudargument, hvilket såsom en röd tråd genomgår och sammanhåller motionärens framställning.

Jag går nu att upptaga ett och annat af hvad som blifvit hittills anfördt under denna debatt och särskildt af den siste talaren.

Han yttrade, att man borde bereda större utrymme åt svenskan. Ja, hvarföre icke? Detta har ju i verkligheten redan skett genom det sista skolförslaget, ity att detsamma anvisat ett större antal timmar åt undervisningen i modersmålet, åtminstone i de lägre klasserna.

Han förklarade vidare, att de hinder, som Utskottet anført emot genomförande under nuvarande förhållanden af den af motionären föreslagna anordning, icke vore några hinder. Jag nödgas härvid beklaga, att den ärade talaren icke förmått eller velat egnas något bemödande åt försöket att rätt göra sig reda för gången af Utskottets bevisning. Denna

sönderfaller i trenne delar. I den första förklarar Utskottet, att de för läroverken gällande föreskrifter, enligt Utskottets åsigt, icke innehålla något tillbakasättande af det svenska språket, och Utskottet söker att visa, på hvilka grunder Utskottet stöder denna mening. Sedermera säger Utskottet — och detta är meningen med hvad som följer — att blotta föreskrifter i och för sig icke leda till det stora och fosterländska mål — en alltmera fullkomnad undervisning i svenska språket — som alla eftersträfvä; att dertill fordras annat och mera; att, om målet icke så lätt kan vinnas, sådant beror af andra omständigheter och i främsta rummet af omöjligheten att ännu i fullt mått gifva tillämpning åt redan meddelade föreskrifter eller vidtagna anordningar; att i främsta rummet nu befintliga hinder böra undanröjas; samt att för befrämjande af modersmålets studium vid elementarläroverken det är af större vikt att söka utvidga lärarnes förmåga att åstadkomma en fullkomligare undervisning i svenskan genom lärarebildningens höjande och andra åtgärder, än att meddela ett stadgande om muntlig pröfning i afgangsexamen under 10 minuter, ty detta är den korta tid, som i ett ämne gemenligen för hvarje lärjunge belöper. Utskottet har ock fästat uppmärksamheten uppå, att vinna af insigt uti och färdighet att behandla svenska språket ytterst är beroende deraf, att hela undervisningen är så ställd, att *alla* lärare medverka dertill, att lärjungarne må komma till en säker och levande insigt i modersmålet. Ty om än hufvudläraren i detta språk aldrig så väl fullgör sina åligganden, men öfrige lärare icke rätt förstå att understödja hans bemödanden, icke söka jemväl i sin mån med allvar, skicklighet och konsekvens att öfva ynglingarne i modersmålets behandling, t. ex. genom att fordra en god, svensk öfversättning samt genom att alltid tillhålla ynglingarne att gifva rediga svar på god svenska eller med andra ord behandla svenskan just på ett sådant sätt, att de regler, som meddelas i de svenska lektionerna, icke åsidosättas och kränkas, är det gifvet, att den särskilda undervisningen i modersmålet, huru lifaktigt, kraftigt och väl den än må handhafvas, skall högeligen motverkas genom bristerna i andra afseenden. Detta förhållande har redan förut blifvit framhållet af 1866 års komité och det kan icke nog betonas.

I öfrigt bör man ihågkomma, att nästau alla eller åtminstone de flesta lärare kunna sägas deltaga i den svenska undervisningen i så måtto, att en stor del af dem har sig ålagdt att i hemmet rätta svenska stilöfningar, hvartill kommer, att i de lägre klasserna undervisningen i svenska vanligen är förenad med undervisningen i andra läroämnen, företrädesvis språk, hvilket är naturligt, eftersom klassläraresystemet derstädes har större tillämpning.

Slutligen kommer den tredje delen af Utskottets argumentation, hvilken syftar derhän, att, äfven om, oansedt man erkänner riktigheten af hvad nu anförts, man ändock skulle vilja försöka att genom särskilda föreskrifter och lagstadganden verka för det ifrågasatta ändamålets vinnande, det ingalunda är sagdt, att den utväg, som motionären valt, är den enda rätta eller den, som företrädesvis leder till målet. För min del måste jag åtminstone på det bestämdaste förneka det. Ja, jag vågar påstå, att det medel motionären föreslagit till höjande af svenska språkets ställning såsom undervisningsämne, *icke* skulle lända till gagn för

undervisningen i modersmålet, utan snarare under närvarande förhållanden — för att icke tala om framtiden — motverka detta ändamål. Ty om detsamma, såsom antagligt är, skulle i elementarläroverkets högre klasser under den korta tid, som är i dem anvisad åt svenska språkets studium, föranleda till införande af lexläsning i svenska litteraturhistorien, eller en sådan grammatiserande analys af stycken ur våra stora författares skrifter, som min granne omtalat, då tror jag, att undervisningen i detta ämne inom skolan skulle komma att lida rätt mycket. Jag känner allt för väl, att det funnits en tid, då skolungdomen sysselsattes med torr grammatisk analys af det, som lästes i goda författares skrifter, men jag skattar skolan lycklig, att denna tid är öfverstånden, och jag hoppas, att den icke må komma åter, ty en sådan analys af t. ex. Wallin "Dödens Engel" eller Tegnér's "Svea" är allt annat än fruktbringande. Undervisningen afser nu i de lägre klasserna hufvudsaktligen att grundlägga allmän insigt i svenska språkets lagar och former. I de högre klasserna har åter denna undervisning ett högre syftemål än lexläsningen i egentlig mening; den äsyftar att gifva lärjungen en klar och lefvande uppfattning af litteraturens innehåll och någon kunskap om dess utveckling under olika perioder. Men *detta* studium är icke något examensstudium och egnar sig ej att prövas i ett kort förhör, och det skulle snarare skadas än gagnas, om det måste bedrivas med en muntlig mogenhetspröfning i sigte såsom slutpunkt och ändamål. För öfrigt blir förhöret, om det skall röra sig omkring det i litteraturen genomgångna, ett estetiskt förhör, men icke en examen i svenska språket. Härtill kommer, att en dylik anordning är i verkligheten öfverflödig, enär *hela afgangsexamen*, om den skötes rätt, bör ådagalägga, huru pass mäktig ynglingen är att behandla modersmålet. Jag yttrar detta med särskild hänsyn till motionärens förslag, och direkt emot detsamma.

Detta förslag lider för öfrigt af ett annat, väsendtligt fel. Det är nemligen gifvet, att det ej går an att föreskrifva intagande af ett nytt ämne i det muntliga förhöret utan att hafva noga öfvervägt, huru undervisningen i detta ämne bör vara ordnad; hvilken tid må erfordras för dess meddelande i behörigt mått; och slutligen hvilket tryck en dylik förändring må utöfva å öfriga ämnens ställning så väl i afgangsexamen som under lärotiden. Jag anser derföre, att denna punkt icke kan bedömas, utan att hela afgangsexamen samtidigt tages i betraktande i ett sammanhang. Men i sådant fall är det klart, att man — åtminstone hvad angår de högre klasserna — kommer in på sjelfva undervisningsplanen, som just vid förra riksdagen förevar till behandling. Man må i fråga om den lämpligaste organisationen af vårt skolväsende hysa hvilka tankar som helst — och Kammaren torde erinra sig, att jag i fjor yttrade mig emot ett afgörande beslut i sådant hänseende — tror jag således, att *då saken nu är afgjord*, det måste anses vara mindre välbetänkt af Riksdagen att kasta sig in på en lösryckt punkt af läseordningen, ett år allenast, sedan Riksdagen uttalat sitt omdöme om det fullständiga anordningsförslag, som Kongl. Maj:t underställt Riksdagens pröfning. I närmaste samband härmed står en annan, allmännare betänklighet att rubba den nu lagbestämda planen för undervisningen i modersmålet. En dylik åtgärd skulle nemligen hårdt beröra och kränka den

erkända och goda pedagogiska grundsats, som bjuder, att icke genom tåta rubbningar i undervisningsväsendet bereda svårigheter med hänsyn till undervisningens jemna gång i allmänhet.

Af allt detta följer, att anledningen, hvarföre Utskottet ansett sig för det närvarande böra afstyrka bifall till motionärens förslag, ingalunda härflyter från något som helst underskattande af svenska språkets vikt och värde såsom bildningsmedel, utan deraf, att Utskottet icke funnit svenskans rätt och bästa befordras på det sätt motionären förordat, samt derföre att en ensidig tillämpning af detsamma kan ingripa i förhållanden, om hvilkas omfattning och betydelse med afseende på det hela man har svårt att här bilda sig ett säkert omdöme.

Den ärade talare till höger, hvilken hade ordet kort efter motionären och som jag till någon del redan replikerat, yttrade äfven, att vid det muntliga förhöret i främmande språk grammatiserandet för närvarande upptoge en betydlig del af examen. Ja, det händer nog stundom, att så sker. Men säkert är emellertid, att den mesta tiden dock bör egnas åt öfversättningen och jag har förut nämnt, att någon öfversättning icke kan ske från svenska till svenska, men att öfversättning måste förekomma vid förhöret och vid undervisningen i öfriga språk.

Samme talare ansåg vidare, att svenskans upptagande i den muntliga mogenhetspröfningen icke borde föranleda någon öfveransträngning, och att man dessutom hade ett säkert botemedel deremot, om man ville, såsom Riksdagen föreslagit, från afgangsexamen utesluta det latinska skrifprofvet och ersätta detsamma med ett svenskt. Härvid får jag likväl anmärka, att *detta* är en erinran, som rör den *skriftliga* delen af afgangsexamen, då deremot nu är fråga om det *muntliga* förhöret i berörda ämne samt bestämmande af kurser och tid för undervisningen deri, hvilket, såsom jag nyss antydtt, svårligen kan ske utan i samband med och hänsyn till öfriga förhållanden.

Hvad slutligen beträffar den ärade talarens åsigt om nödvändigheten att genom meddelande af särskilda betyg i svenska språket gifva "valör" åt detta ämne, vill jag blott nämna, hurusom det är en känd sak, att för och af dem, som aflägga maturitetsexamen, betyget i det svenska stilprofvet anses vara af den största vikt och af sådan betydelse, att de ynglingar, som deri lyckats vinna högsta vitsord, känna sig deröfver mera stolte än öfver något betyg i den muntliga pröfningen. Och känner man något närmare afgangsexamens verkliga beskaffenhet, vet man ock, att det *skriftliga* profvet är det afgörande; hvaremot det muntliga förhöret mera eller mindre råkar ut för den fara, som hvarje examen har, att man icke nog kan utröna, huru stark i det hela examinanden är. Man ser visserligen, att han satt sig in i förhållandena och instuderat sina saker, men säkert är, att *sjelfva mogenheten* bäst pröfvas i skrifprofvet. Jag slutar derföre just med det, hvarmed jag började. Jag påstår och jag tror mig hafva ådagalagt, att mogenhetspröfningens anordning, om man tager i betraktande det sammanhang, hvori det skriftliga och det muntliga förhöret stå till hvarandra, visar sig innebära ett så otvetydigt erkännande af svenskans vikt och värde, att det bör aflägsna hvarje farhåga, att undervisningen i modersmålet skall lida men, om den icke underkastas kontroll af, i och genom muntligt förhör i maturitetsexamen.

På grund af hvad jag nu anfört och af farhåga att genom införande af ett till ofruktbar lexläsning ledande förhör skada modersmålets studium, yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Herr Ivar Månsson: Att undervisningen i svenska språket bör i våra skolor bedrivas med största möjliga omsorg och grundlighet, samt att detta språk bör af bildningens målsmän företrädesvis omhuldas, är något, som jag tror ingen har bestridt eller kan bestrida. Utskottet har ock i särdeles vackra och kraftiga ordalag erkänt detta förhållande i dess här föreliggande utlåtande. Den anda, som genomgår Utskottets framställning, är ock sådan, att den verkligen gifver det omedelbara intrycket, att motionärens förslag är befogadt och att Utskottet velat gifva honom rätt i hans mening. Först då man kommer till den slutliga konklusionen och sammanfattningen af det förut sagda, der man väntar att möta ett ampelt tillstyrkande af motionen, finner man, att slutet beklagligen är helt annorlunda än inledningen gifvit fog att förmoda.

I utvecklingen har Utskottet dock framställt några invändningar mot förslaget. Utskottet förmenar, att dess godkännande skulle medföra en betänkelig rubbning i den nya undervisningsplanen samt föranleda öfveranssträngning m. m. Jag vågar likväl föreställa mig, att af förslaget icke skall framkallas dylika följder, då detsamma ju icke afser att åstadkomma någon förändring eller "rubbning" af den fastställda läseordningen och blott åsyftar att bereda svenska språket i maturitetsexamen en likställd plats med öfriga språk och ämnen. Den föregående talaren yttrade visserligen, att genom det lagbestämda, skriftliga profvet i svenska uti afgangsexamen samt medelst de genom flera klasser fortgående svenska skriföfningarne modersmålets rätt och bästa blifvit tillräckligt tillgodosedt. Jag är dock, för min del, af den tanken, att lärjungen efter fullbordade studier vid elementarläroverket bör aflägga prof på de insigter han under skoltiden förvärfvat uti *alla* de ämnen, i hvilka han åtnjutit undervisning. Jag kan ej förstå, hvarföre, då denna regel i öfrigt vunnit tillämpning, modersmålet ensamt skall vara tillbakasatt och uteslutet från det muntliga förhöret. Genomläser man skolstadgan, finner man dock, att de kurser, som lärjungen under olika stadier har att inom läroverket inhemta, icke äro obetydliga. För läroverkets femte och sjette klasser äro sålunda i svenskan hufvudsakligen följande kurser bestämda: för femte klassen: Läseöfningar. Satsöfningar till jemförelse dels med tyskan, dels med latinnet, i afseende på modersmålets byggnad och skaplynne. Uppsatser såsom i föregående klass. — För sjette klassen: Läsnig af valda stycken ur svenska litteraturen, i förening med lämpliga förklaringar samt underrättelser om författare. Stycken ur norsk och dansk litteratur. Hvarannan vecka en uppsats efter lärarens anvisning i afseende på behandlingen, eller en utförligare öfversättning från främmande språk. *Talöfningar.* - - Sjunde klassen: Läsnig såsom i föregående klass. En utförligare uppsats hvarje månad. *Talöfningar.*

Det synes mig verkligen vara en berättigad fordran, att tillfälle lemnas för föräldrar och målsmän att i afgangsexamen erfara, huru ynglingen användt sin tid äfven i afseende å detta ämne och hvilka kunskaper han deruti förvärfvat. Om icke detta skall kunna utrönas i den

muntliga pröfningen, vet jag i sanning icke, huru man skall tillförlitligt få veta, om ynglingen har någon kännedom om den inhemska litteraturen och eger förmåga att ledigt uttrycka sig på sitt modersmål. Jag anser således stort skäl förefinnas att upptaga svenskan såsom särskildt ämne i den slutliga mogenhetspröfningen.

Utskottet klandrar slutligen motionären derföre, att han icke uppgifvit, hvilket ämne skulle maka åt sig till förmån för svenskan. För min del håller jag likväl före, att någon sådan undanskjutningsåtgärd alldeles icke är behöflig, ty då, såsom Utskottet jemväl framhållit, genom den senaste anordningen af elementarläroverken ett större timantal blifvit svenskan tilldeladt, bör någon ytterligare skärpning af kurserna i detta ämne icke vara af nöden för att sätta abiturienten i stånd att deri med heder bestå i det muntliga slutförhöret.

Jag instämmer alltså till alla delar med motionären och tillstyrker på det lifligaste bifall till hans förslag. Då emellertid den der berörda 8 § i Kongl. stadgan angående afgangsexamen vid de högre elementarläroverken står i nära sammanhang med 12 § i samma stadga, och denna senare derföre synes mig böra samtidigt med den förre förändras, så att det muntliga förhöret i detta ämne äfven må sträcka sig till den reala linien, tillåter jag mig hemställa, att klämman må erhålla följande lydelse: "att Riksdagen ville i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes, med ändring af nu gällande stadga angående afgangsexamen, såväl med afseende å den klassiska som reala linien, påbjuda modersmålets upptagande bland de kunskapsgrenar, som det muntliga förhöret i nämnda examen skall omfatta".

Herr Nyblæus: Jag är visst icke någon språkforskare och kan icke göra anspråk på djupare insigt i språkfrågor, men jag har en gång läst ett yttrande af en engelsk pedagog, Doktor Arnold, rektor i den berömda skolan i Rugby och lärare derstädes i grekiska, känd och uppskattad i England såsom en auktoritet i undervisningsfrågor, hvilket yttrande, som fälldes vid en öfverläggning om sättet för undervisningsmeddelande i de klassiska språken, hvilka spela en ganska stor roll i den engelska skolan, var af följande lydelse: "hvarje lektion i latin och grekiska skall i första rummet vara en lektion i engelska" och för mig synes det som om i detta yttrande låg nyckeln till språkstudiernas rätta bedrifvande. Vi veta af egen erfarenhet, huru svårt det är att med full säkerhet och bestämdhet uttrycka sig muntligen på vårt modersmål, och det finnes väl knappast någon af oss, som icke gör sig skyldig till större eller mindre fel mot detsamma, när han här talar. Deraf synes det, huru svårt det är att lära sig detta modersmål, så att man verkligen kan det, och utan att med klarhet och bestämdhet kunna i tal och skrift uttrycka hvad man vet och vill, tjenar ju egandet af all verdens vishet till ingenting. Studiet af modersmålet, eller ordet, sådant det är oss gifvet inom det folk, bland hvilket vi äro födda, synes mig således af alla studier vara det vigtigaste. Jag vill således i fråga om detta studium icke gifva efter det ringaste, utan anser, att lika visst som undervisningen måste börja med modersmålet, lika visst är det, att man bör hålla i dermed till studiernas afslutande. De främmande språken, be-

traktade ur rent pedagogisk synpunkt, med afseende på deras uppfostrande karakter, böra icke hafva någon annan ställning till modersmålet, än att de vid undervisningen skola utgöra ett medel, med hvilket modersmålet kan kompareras, och hvarigenom lärjungen på ett konkret sätt kan komma till klarhet och kunskap i modersmålet, ty sätter man ett annat språk mot modersmålet och mellan dem anställer jemförelser, så blir kännedomen om det sistnämnda lättare och klarare vunnne, än om man försöker ernå denna kunskap på abstrakt väg. Åtminstone kan man icke i detta afseende med någon fördel använda den abstrakta vägen, förrän man vunnit en ganska hög grad af bildning, som hos barn och ynglingar svårligen kan förutsättas. Låter man de främmande språken få den ställning i skolan jag sålunda antydtt, så kan man sedan drifva studierna af dem åt hvilket håll man vill, kan odla det eller det språket, det blir blott en bisak, blott man städse vidhåller den uppfattning, att de främmande språken i skolan i förhållande till modersmålet icke tillerkännas någon annan rätt än en främlings rätt. Fullföljer man detta åskådningssätt konsekvent hela skolan igenom, så blir följden den, att ynglingen, då han utgår från skolan, bör kunna både muntligen och skriftligen på sitt modersmål uttrycka hvad han vet, och då ser jag icke heller någon anledning, hvarför han icke vid afgangsexamen bör sättas i tillfälle att visa sin kunskap i nämnda hänseende.

Jag tror, att motionären i hufvudsyftet har rätt, men jag är å andra sidan öfvertygad om, att regeringen ser saken på samma sätt som han, och särskildt skulle jag irra mig ganska mycket, om icke den nuvarande Chefen för Ecklesiastik-departementet är så ifrig för svenska språkets studium, som någon af oss kan vara. Derfor anser jag äfven den af motionären föreslagna skrifvelsen öfverflödig, och tror derjemte, att den diskussion, som här i detta ämne i dag blifvit förd, är mer än tillräcklig för att lemna det stöd, som Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet måhända torde önska vid fullföljande af sina sträfvan den att ställa modersmålet i skolan på den ståndpunkt det bör stå. En stor praktisk svårighet, som icke kan förbises, möter härvid likväl, nemligen den att här finnes i sjelfva verket icke ett tillräckligt antal grundbildade lärare i svenska språket, men vi hafva nyligen vid universiteten fått professioner i nordiska språk, och detta är ett slå in på den rätta vägen, ty det är ur sjelfva källan man skall ösa, och förrän vi få duglige lärare, förr kan icke något väsendtligt i saken göras.

Då jag emellertid är förvissad, att regeringen med uppmärksamhet följer de förhållanden, hvarom här är fråga, och att den sjelmant vidtager de åtgärder, som till sakens befrämjande må anses nödiga, anser jag den föreslagna skrifvelsen, såsom jag redan nämnt, vara öfverflödig, och afstyrker således densamma affåtande.

Herr Hedin: Herr Talman! Ehuru ganska många tänkvärda saker blifvit sagda till förmån för motionen, har jag dock några ord otalade med min ärade vän här midt öfver, som på ett onekligen skickligt sätt sökt försvara Utskottets i min tanke något oförsvarliga utlåtande. Jag vill gå i behörig ordning med frågorna och ära den, som äras bör, samt

således främst till besvarande upptaga hvad den ärade talaren nyss yttrat, och sedan öfvergå till en granskning af vissa satser i betänkan- det.

Den ärade talaren hade spårat en motsägelse mellan de här hörda påståendena, dels att svenskans upptagande i afgangsexamens muntliga afdelning icke skulle medföra någon nämnvärd rubbning af undervisnings- planen, och dels att för den fosterländska odlingen frågan vore af den största vikt. Motsägelsen synes mig ej vara synnerligt svår att lösa. Å ena sidan skulle nemligen svenskans införande i den muntliga afgangsexamen ej behöfva köra ut ur skolan något enda ämne, ja näppeligen minska undervisningstiden för något ämne, och så till vida lär det föga komma att rubba undervisningsplanen. Skulle det senare verkligen blifva nödigt, såsom Utskottet må hända antyder, när det å sid. 4 yttrar, att ett fruktbringande muntligt afgangsförhör i modersmålet förutsätter ändring beträffande så väl *tid som kurser*, så svarar jag, att Utskottet slagit sig sjelft på munnen, och att det är Utskottet som gjort sig skyl- digt till en motsägelse, nemligen mellan denna antydning om för knapp tid för svenskan och påståendet att modersmålet icke är tillbakasett i skolan. Å andra sidan kan man mycket väl betona den stora vigten af den föreslagna åtgärden, därför att svenskans hela ställning i skolan derigenom skulle blifva en helt annan i både lärjungars och lärares ögon, dess studium från båda hållen röna större omvårdnad.

Den ärade talaren yttrade vidare, att det svenska skrifprovet i afgangsexamen genom den afgörande vikt, det der har, medför full trygghet mot svenskans tillbakasettande och nödgar ynglingen att ej försumma detta läroämne. Denna anmärkning vill jag besvara med en fråga: om det svenska skrifprovet har en sådan kraft och verkan, om af detta skäl modersmålet ej behöfver en plats i det muntliga afgangsexamen, vill då talaren — eftersom ju latinskrifningen i den klassiska afgangsexamen har alldeles samma betydelse som det svenska skrifprovet — vara med om att låta latinets försvinn ur det muntliga afgangsexamen samt, i fråga om lärjungarnes latinskunskap, låta uteslutande på det skriftliga provet?

Ytterligare nämndes, att åt det muntliga förhöret i svenskan endast kunde egnas en mycket kort tid eller, om jag rätt fattade talarens mening, tio till femton minuter. Om en lika kort tid är nog för förhöret i andra ämnen, så räcker den väl till äfven för svenskan. För tidens knapphet har ju ej ifrågasatts att upphäfva det muntliga provet i öfriga ämnen och ej hålla någon muntlig examen alls.

Härefter öfvergick talaren till en ytterligare utveckling af betänkan- dets motivering, och jag kan således besvara på en gång hvad denna innehåller och hvad han i senare delen af sitt anförande yttrade. Först gjorde han dock den anmärkningen, att motionärens förslag skulle kunna komma att rent af verka skadligt för det ändamål, motionären velat främja. Talaren yttrade sin ringaktning för litteraturhistoriska lexor. Deri instämmer jag och anser förfelad den litterärhistoriska undervisning, som ginge ut på att inplugga färdiggjorda omdömen om författarne, i stället för att låta lärjungen genom läsning af deras verk vinna en levande uppfattning af dessas innehåll. Deremot anser jag det fullt berättigadt, att lärjungen får så mycken litterärhistorisk kunskap, att han ej lemna skolan okunnig om de viktigaste data i Tegnér's, Leopold's och

andra stora svenska författares lefnad. Äfvenså befarade talaren, att man skulle komma att lägga de vackraste styckena i vår vitterhet till grund för ett slött grammatiserande. Hvem vet ej, att de oförnuftigaste missbruk *kunna* ega rum? Icke tror jag dock, att ett sådant förfarande skulle tillåtas i det läroverk, hvars rektor han är, och jag vågar hoppas, att vi kommit så långt, att det svårligen skulle tålas å något annat ställe. Jag föreställer mig, att vid läsningen af t. ex. Svea, som särskildt nämndes, endast de för en fullständig och riktig uppfattning oumbärliga upplysningar böra meddelas. För de grammatiska och stilistiska öfningarna går det ju an att välja ett annat och mindre dyrbart underlag. Man kan ju t. ex. slå upp en sida i Svenska akademimens handlingar, för att undersöka, om lärjungens omdöme och smak genom läsning af Tegnér, Franzén, Geijer, Wallin så odlats, att han förmår skilja mellan den äkta värtalighetens naturliga och den oäkta värtalighetens tyg- och pappersblomster. Eller man kan taga ett stycke Utskotts-svenska eller ett stycke af Kongl. Maj:ts svenska — som ej är ett spår bättre än den förra — för att pröfva, huru lärjungen förstår sin svenska satslära. Dylika stycken passa förträffligt för allehanda kakografiska öfningar. I sammanhang anholder jag att få beriktiga ett misstag. Talaren yttrade, att man ju ej kan öfversätta från svenska till svenska. Jo, tyvärr är man stundom dertill nödtvungen. Jag skulle enskildt kunna gifva talaren anvisning på en Kongl. proposition, aflåten till innevarande Riksdag, i hvilken ett långt stycke är så skrifvet, att utan öfversättning från dess svenska till verklig svenska ingen menniska är i stånd att begripa, hvad meningen är. Och nu kommer jag till utskottsbetänkandets motivering samt talarens närmare utveckling deraf.

Fastän åtskilliga anmärkningar redan framställts mot motiveringen, återstår dock ett och annat, som ej ådragit sig vederbörlig uppmärksamhet. Utskottet säger sig icke kunna finna, att svenskan är tillbakasatt i elementarläroverket. Till stöd för denna åsigt åberopar Utskottet först det svenska skrifprovets stora betydelse i afgangsexamen. Med den stora betydelsen afses väl, att godkändt svenskt skrifprof fordras för rättighet att undergå muntlig examen. Härvid erinrar jag, att för latinsk studentexamen fordras ju alldeles detsamma såväl i fråga om det latinska skrifprovet som antingen det franska (eller tyska) skrifprovet eller ock de matematiska arbetena, och att ändock både latin och franska och matematik ingå i det muntliga förhöret, hvilket icke är händelsen med svenskan; samt att för real studentexamen fordras godkänd i de matematiska arbetena och i ett vare sig franskt eller engelskt eller tyskt skrifprof, hvarjemte matematik och franska och engelska ingå i den muntliga examen, hvilket ej heller här är fallet med svenskan. Om således det svenska skrifprovets s. k. stora betydelse i afgangsexamen är jemnt upp lika stor, som skrifprovets i åtskilliga andra ämnen, hvilka derutöfver ingå i den muntliga examen, medan deremot svenskan ej der har någon plats, så frågas, om ej den der stora betydelsen rätteligen bör jemförelsevis kallas ringa, och om ej häri ligger ett bevis uppå — hvad Utskottet förnekar — svenskans tillbakasättande. Detta tillbakasättande röjer sig för öfrigt i flera andra omständigheter, som den ärade talaren utan all fråga känner bättre än jag och skulle kunna bättre belysa, om han ville

hjelpa mig i min argumentation. Det är väl bekant, att befordran till lektorat i svenska språket plägar ske med afseende å ådagalagda insigter i *andra* ämnen, och ehuru veterligt är, att sökanden icke idkat några vetenskapliga studier i modersmålet, liksom det ock är känt, att svenskan, såsom en bisak, sammankopplas med hvilka andra ämnen som helst. Får jag tro statskalendarern, så finnas ej ens lektorer i svenska vid åtskilliga fullständiga elementarläroverk; svenskau har ej ansetts värdig att få en lektor till målsman, medan deremot vid några läroverk denna gunst visats — hebreiskan! Vid utnämmandet af censorer tages ej hänsyn till modersmålet, utan all vigt lägger deruppå, att *öfriga* examensämnen bland censorerna hafva skicklige representanter. Vittna nu ej alla dessa förhållanden om modersmålet tillbakasettande i elementarläroverket?

Utskottet framhåller å sid. 3—4 de genom flera klasser fortgående svenska skriföfningarne. Låtom oss å nyo göra en jemförelse. Måhända kan jag misstaga mig, om några ändringar i denna del vidtagits i läroverksstadgan; men enligt det schema, jag har framför mig, finnes förhållandet vara följande: å reallinien, i sjunde klassen en svensk uppsats *hvarannan*, ett franskt tema *hvarje* vecka, i sjette klassen en svensk och en tysk uppsats hvarje vecka, i femte klassen svenska "uppsatser" — såsom det helt obestämdt heter, utan angifvande, hur ofta — och ett tyskt tema hvarje vecka, ty till det främmande språkets förmån är man lika bestämd som obestämd i fråga om modersmålet; samt på latinlinien, i sjunde klassen en svensk uppsats *hvarje månad*, ett latinskt hemtema *hvarje vecka* och ett franskt *hvarannan vecka*, i sjette klassen en svensk uppsats *hvarannan*, men en fransk *hvarje* vecka, i femte klassen svenska "uppsatser" — samma godtyckliga obestämdhet — men ett latinskt hemtema *hvarje* vecka, ty latinets rätt lemnas naturligtvis ej åt de sväfvande uttryckens vind och våg. Vid jemförelse med skriföfningarne i andra språk, i hvilkas behandling i skrift det ju icke kan vara meningen att söka bibringa lärjungen den färdighet, han behöfver i modersmålet, synes mig således intet skäl vara för handen att framhålla, att något synnerligt betydande utrymme beståtts de svenska skriföfningarne.

Utskottet anmärker, att genom afgangsexamen vid femte klassens slut tillfälle vunnits att tillgodose svenskan. Godt och väl, om vi blott visste, att tillfället kommer att begagnas.

Ett större timantal — heter det vidare — har i de lägre klasserna tilldelats svenskan. Här torde få påpekas, dels att detta timantal blifvit mindre, än särskilda Utskottet vid förra riksdagen hade rätt att förut-sätta, när det förordade experimentet med de tre tyska klasserna, dels att tillökningen var en naturlig följd af och ringa motvigt mot den förfärliga tyska invasionen. Om Utskottets förhoppning, att fornnordiska språkets läsning i de högre klasserna skall främja undervisningen i modersmålet, tillåter jag mig anmärka, dels att i allmänhet ingenting är osäkrare till grunder och verkställighet än den nyaste s. k. läroverks-reformen, dels att jag åtminstone ej är lika säker som Utskottet, att fornnordiskan skall införas i skolan. I departementschefens anförande, bilagdt läroverkspropositionen i fjol, står frågan om fornnordiskan i en annan ställning, än öfriga punktvis angifna s. k. grunder, ty om forn-

nordiskan säger departementschefen endast — liksom om ett par andra saker — att han velat angifva sin från komiterades, d. v. s. sista läroverkskommitténs, afvikande åsigt.

Till slut blott ett par ord om Utskottets yttrande, att den föreslagna åtgärden skulle framstå i en annan dager, om frågan angående undervisningens ordnande ännu vore en öppen fråga. Tror Utskottet verkligen, att vi länge skola finna oss vid resultatet från förlidet år, och att skolfrågan, med denna förmenta lösning, ej längre är öppen? Tror Utskottet på allvar, att det Puniska kriget är ändadt och Janus-templet stängdt därför, att man med de tre tyska klasserna i vår elementarundervisning infört den Trojanska häst, ur hvares af fiender fyllda buk död och förderf skola strömma ut öfver den svenska tungans område?

Jag anhåller om bifall till motionärens framställning.

Chefen för Ecklesiastik-departementet Herr Statsrådet Wennerberg: Jag hade endast ämnat afhöra diskussionen angående den motion, som nu blifvit föremål för Kammarens bepröfvande, men anhåller nu att med anledning af den siste talarens yttrande få göra några anmärkningar, som icke böra vara helt och hållet utan intresse för Kammaren.

Det är mig mer än väl bekant, att den ärade talaren, trots de insigter, han onekligen besitter icke allenast i allmänhet, utan äfven i skolfrågor, varit en ifrig motkämpe till det nya undervisnings-förslaget, just på grund deraf att det tyska språket genom detsamma blifvit infördt såsom grundläggande för språkstudiet i de lägre klasserna. Men det är mig icke heller obekant, att han är en lika ifrig förfäktare af den åsigten, att studiet af latinet icke bör taga sin början i dessa klasser. Detta senare är äfven min åsigt; och den har vunnit Kongl Maj:ts och Riksdagens bifall. Latinet är nu icke längre det språk, som lägges till grund för språkundervisningen vid elementarläroverken. Men det var helt visst ej *någons* mening, att då *ett* klassiskt språk sköts ut från den första undervisningen, ett *annat* klassiskt i stället der borde inskjutas. Utan studium af något främmande språk vid denna första undervisning är dock, enligt alla pedagogers enhälliga omdöme, en grundlig elementarundervisning omöjlig. Det blef således nödigt att till grund för densamma lägga ett *modernt* främmande språk, och det torde säga sig sjelft, att det härvid icke fanns flere än de tvänne, nemligen tyskan och franskan, att lämpligen välja emellan. Franskan var icke det, som jag för min del — och det af många skäl — kunde anse för det mest antagliga; och härutiunan är jag nog lycklig att hafva ett så öfvervägande antal af erfarne och insigtsfulle skolmän på min sida, att jag icke tvekar påstå, att det var rätt att icke detta språk sattes i latinets ställe. Blott en enda anmärkning mot franskans lämplighet såsom begynnelse-språk i våra skolor skall jag nu tillåta mig. Med hvilken valuta af insigter i det främmande språket skulle den yugling hafva lemnat elementarläroverket, som fullgjort sin afgangsexamen från den tredje klassen, om franskan med sina för våra öron främmande ljud och ytterst tröttande uttalslära hade blifvit lagd till grund för språkstudierna? Jo, med en högst ringa och bristfällig och för framtiden gagnlös, undantagandes i de sällsynta fall der

han genom ovanligare anlag eller till följd af sitt blifvande lefnadsyrke kommit att fortsätta sina språkstudier.

Jag tror vidare, att den ärade talaren, med hvilken jag icke är nog lycklig att i denna punkt öfverensstämma, med skäl kunnat fästa något afseende dervid, att våra grann-nationer ingalunda visat sig rädda för denna anordning af undervisningen, som han anser så fruktansvärd för vårt språk och vårt land. Både i Danmark och Norge har förut tagits samma steg som nu i Sverige; och har Danmark oaktadt sin af Tyskland hotade nationalitet, vågat försöket, nog kuuna vi tryggt göra det. Det är icke genom undvikande och rädsla för fienden, som man i längden friar sig för hans hugg, ännu mindre öfvervinner honom, utan genom det modiga och tillitsfulla begagnandet af egna resurser, det vill här säga, genom den bestämda och fasta kärleken till modersmålet och det allvarliga sträfvandet att göra allt hvad man kan för att upprätthålla detsamma.

Oaktadt under de tvänne sista decennierna lärostolar i de nordiska språken vid universiteten funnits, måste man likväl erkänna, att studiet af dessa språk derstädes i början icke visade sig så lifaktigt, som man väntat sig. Det blef derföre nödigt att för undervisningens i modersmålet höjande skaffa flere akademiske lärare i det nordiska språket. Detta har äfven för ett par år sedan skett; och ingen torde vilja neka att efter den tiden utgått och utgå från universiteten personer, som vetenskapligen känna vårt språk och som med hela den entusiastiska purism, som merändels tillhör nya sträfvanden, göra allt för att rena och höja detta språk och bland landets ungdom sprida kärleken till ett allvarligare studium af detsamma. Det är ock nu först som man kan med skäl hoppas, att i allmänhet vid våra skolor få fullt goda lärare i modersmålet.

Det torde med tillbörligt afseende på anförda förhållanden icke förundra någon, om vid våra elementarläroverk ännu finnas många lärare som sakna *vetenskapliga* insigter i det svenska språket, samt att den bristen icke genast, utan endast småningom kan afhjelpas. Man lefde förr i den öfvertygelsen, att man kände sitt modersmål tillräckligt för att deri undervisa utan att hafva studerat detsamma. Nu deremot har man funnit, att så icke är förhållandet; och man har äfven insett, att hvad vi hittills gjort för befordrandet af modersmålets studium visserligen är godt, men att det ännu är för litet och att vi måste göra mera.

Sedan jag hittills upptagit Kammararens uppmärksamhet med att bemöta en anmärkning, som strängt taget icke hörde till den ifrågavarande saken, anhåller jag att få öfvergå till sjelfva hufvudfrågan, och derom yttra min mening.

Afgångsexamen från elementarläroverken är, som bekant, fördelad i tvänne prof, ett skriftligt och ett muntligt. Det skriftliga är en "examen rigorosum," ett ganska strängt prof. Jag har trott, att detta prof, utan skada för detsamma, kunde i någon mån inskränkas, en åsigt som jag också uttalat i mitt anförande till statsrådsprotokollet rörande undervisningsfrågan. Derjemte har jag derstädes äfven yttrat den mening, att det vore nödvändigt att gifva mera betydelse och hållning åt det muntliga profvet. Om behovet häraf kan man lätt nog bilda sig ett omdöme, då man besinnar att för hvarje yngling, som examineras i den muntliga

examen, öfver hufvud räknas tio minuters förhör i hvarje särskildt ämne. Den som varit närvarande vid de muntliga afgangsexamen, äfven sådana der det examinerats väl, måste derföre medgifva, att detta prof för närvarande är så beskaffadt att det lemna ofgjordt, hvilka och hurudana kunskaper examinanden verkligen besitter. Den muntliga examen upptager, detta oaktadt, sammanlagdt ganska mycken tid och kan under närvarande förhållanden svårligen utsträckas. Då censorerne måste vara närvarande öfverallt der afgangsexamen skall afläggas och följaktligen begifva sig från det ena läroverket till det andra, skulle man, om ett nytt examensämne tillkomme och ej alltför ytligt behandlades, nödgas uppskjuta slutpröfningen vid en mängd läroverk till långt in på sommaren.

Men skulle, såsom jag hoppas, den nuvarande anordningen af den muntliga examen blifva en annan, med hvad skäl borde *då* ett enda af de ämnen, som läsas vid elementarläroverken, från denna examen uteslutas? Är icke det ena läroämnet lika mycket berättigadt att medtagas i slutpröfningen som det andra? Och skulle väl svenskan vara det minst berättigade, derföre att det hittills icke ingått i den muntliga examen?

Af hvad jag yttrat torde alltså framgå, att jag i principen är alldeles ense med motionären. Han har dock icke yttrat sig i afseende på tiden, då svenskan borde upptagas i den muntliga afgangsexamen. Det är derföre möjligt att jag i detta hänseende icke kan instämma med honom. Det torde vara för Kammaren väl bekant, att en ny läsordning för de tre lägsta klasserna nyligen blifvit bestämd; denna läsordning behöfver visserligen icke rubbas, för att en muntlig pröfning i modersmålet vid afgangsexamen må kunna införas. Icke heller i den tilltänkta nya läseplanen i dess helhet behöfver svenska språkets upptagande bland ämnena i den muntliga afgangsexamen medföra några förändringar, när ett utslutande af detta ämne der icke varit satt i fråga. Men att under nuvarande förhållanden, då tiden för den muntliga pröfningen af lärjungens kunskaper i de särskilda ämnena är ganska obetydlig, bland dessa ämnen upptaga ett nytt skulle vara föga lämpligt, när pröfningen i hvarje ämne derigenom skulle blifva ännu knapphändigare än nu, och förhöret i dess helhet taga sig ännu obetydligare ut, än som nu är förhållandet. Om deremot den anordning af elementarläroverken, som nu är börjad, kommer att nå ett lyckligt slut, hvilket jag naturligtvis hoppas, så bör det endast åtgå sex år, innan den tid kommer, då de ynglingar, hvilka nu i skolans lägre klaser börjat inhemta undervisning efter en förändrad läseplan, hafva hunnit så långt, att de äro färdiga att aflägga sin afgangsexamen. Först vid den tiden är, efter min öfvertygelse, den af motionären påyrkade förändringen i den muntliga afgangsexamen på sin rätta plats. Jag vågar nästan tro, att detta äfven varit motionärens mening och att det Tillfälliga Utskottets icke mycket skiljer sig derifrån. Ty då jag, helt och hållet instämmande i Utskottets motivering, läser sjelfva slutet af betänkandet, så heter det der, att Utskottet får "med afseende på för handen varande förhållanden hemställa, att den ifrågavarande motionen för närvarande icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda". Afser Utskottet med uttrycket "för handen varande förhållanden" den nuvarande anordningen af afgangsexamen, så har Utskottet, i min tanke, handlat välbetänkt, då det sålunda afstyrkt motionen. Ty skulle före

dessa sex års förlopp den förändring, som motionären föreslagit, införas, under det så många andra genomgripande förändringar i läroverksorganisationen pågå och utan någon förändring i den muntliga examen för öfrigt, så blefve vinsten sannnerligen högst oviss. Förändras deremot *hela* den muntliga examen samtidigt och i förbindelse med den öfriga läroverksorganisationen, så har jag för min del så mycket mindre emot, att svenskan då ingår i densamma, som detta läroämne enligt min mening, till följd af dess betydelse *för oss*, måste der intaga det främsta rummet.

Herr C. A. Larsson: Det har redan blifvit så mycket taladt i denna fråga, att jag för min del icke skall länge upptaga tiden. Jag har egentligen fäst mig vid ett yttrande af en talare på stockholmsbänken, herr Nyblaus, att man borde godkänna betänkandet och således afslå motionen, i förhoppning att Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet i alla fall af diskussionen här i dag skulle finna sig föranledd att gå motionärens önskan till mötes. För min del tror jag dock icke, att Herr Statsrådets närvaro vid vår öfverläggning i afton bestämdt skall hafva den effekten; ty Herr Statsrådet kan ju t. ex. till äfventyrs sätta mycket mera tro till rektorn från Calmar, som sitter här midtemot på andra sidan, än på oss andra, som i motsats till honom ifra för att svenskan må läras vid våra elementarläroverk. Jag tror icke heller, att Utskottet har fullkomligt rätt i sitt påstående att lärarne i våra elementarläroverk ej kunna svenska; ty om så vore, så hade vi i många år bortkastat många millioner på rakt ingenting. Ega icke lektorerna och adjunkterna vid våra skolor tillräckliga insigter för att kunna undervisa skolungdomen i modersmålet, huru skall man väl då kunna begära, att de skola kunna undervisa den i någonting annat. Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet har emedlertid sagt detsamma som Utskottet, åtminstone i det allra närmaste. Skulle det derföre verkligen förhålla sig så, som dessa begge auktoriteter, Utskottet och Ecklesiastikministern påstå, då är det i sanning illa bestämdt med vårt skolväsende. Men att vid sådant förhållande uppskjuta reformen i ytterligare sex år, vore detsamma som att ytterligare utan det ringaste gagn för landet bortkasta ytterligare tolf millioner. För min del hyser jag den öfvertygelsen, att våra elementarläroverk aldrig komma att fullt uppfylla sitt ändamål, så länge de befinna sig på sin nuvarande ståndpunkt, så länge de äro så organiserade, att ynglingarne der skola få lära sig nästan allt möjligt, i stället för att, såsom förhållandet borde vara inhemta endast, eller åtminstone i främsta rummet, sådana kunskaper, som äro för en bildad medborgare nödvändiga. Hvilken vild idé att på det viset vilja plugga i ynglingar snart sagdt allting, utan att grundligt lära dem något och sålunda, i stället för att bibringa dem kärlek till studier och lust till vetande, slå allt vetande ihjäl! Bästa beviset på den förvända organisationen af vårt skolväsende är just den omständigheten, att ynglingen i skolan, der svenska språket talas, der lärarne äro svenskar, ej kan få lära sig sitt eget modersmål. Vid sådant förhållande är det sannnerligen icke för tidigt att ingå till Kongl Maj:t med en sådan skrifvelse som den ifrågavarande; denna Kammare åtminstone vill, hoppas jag, att ungdomen vid våra elementar-

mentarläroverk, som kosta så mycket, skall få lära sig modersmålet, i ersättning för alla de millioner, staten för deras uppfostran ärligen uppoffrar; valutan för penningarne blir då åtminstone någon.

Jag yrkar afslag å Utskottets betänkande och bifall till den skrifvelse motionären föreslagit.

Herr Törneblad: Jag ber om ursäkt därför, att jag ännu en gång besvärar Kammaren, men åtskilligt af det som under diskussionen blifvit yttrad, har varit af beskaffenhet att icke af mig kunna lemnas oanmärkt.

Först vill jag fästa mig vid talaren på östgötabänken, Herr Carl Anders Larssons yttrande, att Utskottet skulle hafva påstått, att lärarne vid våra skolor icke kunna svenska. Utskottet har icke yttrat sig så; Utskottet har endast sagt, att "den grundliga insigt i språket, hvilken kan och bör ernås genom vetenskapliga studier vid universiteten, är ännu icke så spridd bland lärarne som för ämnets behöriga främjande vore önskligt", och detta förhållande är ganska naturligt, det har sin grund deruti, att lärarestolarne i de nordiska språken vid universiteten äro så unga. Utskottet skulle visst icke hafva velat fälla ett så bestämdt omdöme, som vi nyss hafva hört från statsrådsbänken, om våra skollärares insigter i svenska språket — jag åtminstone skulle icke hafva velat vara med derom — men omdömet har blifvit uttaladt af en man, som har bättre öfversigt öfver undervisningsväsendet i dess helhet än Utskottet och dess ledamöter, hvilka endast kunna ega kännedom om förhållandena vid särskilda läroverk, och därför kan med mera säkerhet än Utskottet yttra sig derom. Begreppen om hvad som förstås med uttrycket att kunna svenska äro för öfrigt mycket olika. Vi veta alla att i landet för närvarande pågå åtskilliga rörelser inom den svenska språkforskningens område, nemligen dels i afseende på rättskrifningen och dels i afseende på språkets rensning och utbildning för öfrigt, men allt som från språkfornes ståndpunkt framhålles såsom godt och allena riktigt, har ännu icke blifvit af vetenskapen antaget. Enskilda uppsatser och utredningar vittna om det aldra största intresse och ofta äfven om stora kunskaper i modersmålet; men jag vågar bestrida, att vetenskapen ännu sagt sitt sista ord i flera af dessa nu så brännande frågor. Det kan därför hända att fordringar på behandlingen af svenska språket ibland ställas alltför högt; och skulle man vilja utsträcka dessa höga fordringar till ynglingarne i de högre klasserna, då man icke ens kan vara nöjd med den svenska, som skrives för öfrigt, så beginge man ett ganska betänkligt misstag. Undervisningen komme deraf att draga mera skada än gagn, ty ingen undervisning i skolan kan drivas så långt, att ynglingarne i allmänhet kunna lära sig att skriva svenska lika bra eller bättre än t. ex. en tjänsteman, litteratör eller annan bildad person, som anses skriva det fullgodt; detta torde böra observeras.

Det var några punkter i min ärade vän på Stockholmsbänken, Herr Hedins, anförande, som jag jemväl fäste mig vid. Han frågade mig, om jag ville vara med om att borttaga latinets från den muntliga afgangsexamen. Att jag icke vill vara med derom, är ganska klart, ty med den uppfattning jag har af de främmande språkens ställning, måste jag fordra, att kunskap i dem skall ingå i afgangsexamen och ådagaläggas i synner-

het under formen af öfversättning. Jag erkänner mycket gerna, att hvad han yttrade om öfversättningar ifrån svenska till svenska var ett lyckadt skämt, med nöje hört af mig, men jag kan icke göra det till princip för min pedagogiska verksamhet, hvilket jag icke heller tror att han fordrar.

Den ärade talaren hade vidare en anmärkning att göra angående den svenska litteraturens studium i de tvänne högsta klasserna. Lärokurserna i svensk litteratur derstädes utgöras, såsom Utskottet meddelat, af "läsning af valda stycken ur svenska litteraturen i förening med lämpliga förklaringar samt underrättelser om författarne". Af ordalagen i denna bestämmelse framgår tydligen, att meningen icke varit att svensk litteraturhistoria skulle ingå som ett särskildt ämne i afgangsexamen. Men den ärade talaren trodde sig deraf riktigt nog kunna sluta, att nödiga, ej alltför knapphändiga underrättelser om författarne borde ingå i undervisningen. Jag svarar härtill, att dessa underrättelser böra meddelas och verkligen meddelas, men de blifva fruktbärande endast i den mån de äro förenade med en verklig läsning af något som författarne skrivit; annars blifva de ett oförstådt minnesverk. För egen del skulle jag visst icke hafva något emot att denna läsning betydligt utsträcktes, men under närvarande förhållanden är det omöjligt att utsträcka den långt, enär förarbetena till det skriftliga profvet skulle komma att derpå blifva lidande. Men det är ej blott för det närvarande detta gäller, utan äfven för framtiden. Jag tror nemligen att man för ett rätt bedömande af förhållandena sådana de äro afsedda att blifva, bör fästa sig vid det antal timmar, som är angifvet i komiterades förslag till pedagogiska undervisningsanstalter i en tabell, hvilken i det närmaste öfverensstämmer med den, som lemnades till Särskilda utskottet sistlidne riksdag och således är afsedd att tjena till ledning för framtiden. Svenskan skulle enligt denna tabell i latinliniens högsta klasser endast få en timme i veckan mera än som nu är åt ämnet anslaget; på reallinien deremot skulle timantalet minska till två i hvarje vecka, under det att kursen från femte klassen blefve tre-årig i stället för fyraårig. Jag säger detta särskildt med afseende derpå, att jag icke kan för frågans bedömande fästa mig endast vid hvad som nu är gällande, utan äfven måste taga hänsyn till hvad som snart kommer att blifva det. Och gör jag detta, så finner jag att svenska språkets ställning på reallinien bestämdt icke blir bättre och på latinlinien ungefär oförändrad. Möjligt är dock att vid den ifrågavarande tabellen icke bör fästas det afseende, som här antagits. Då här talats om betydelsen af uttrycket "förhandenvarande förhållanden" vill jag i afseende härpå upplysa, att inom Utskottet samtalats dels om de nuvarande förhållandena, dels om dem som skulle gälla för framtiden. Utskottet kunde då ej undgå att fästa sig dervid, att det torde möta svårighet att i skolan införa något nytt ämne eller utsträcka studiet af ett redan befintligt. I Herr Statsrådets och Chefens för Ecklesiastik-departementet anförande i Första Kammaren vid behandlingen af förlidit års Kongl. proposition om en förändrad anordning af elementarläroverket såges alldeles bestämdt, att tyska språket och naturalhistorien skulle upphöra med femte klassen, helt enkelt af det skälet att det finnes ett tvång, som man i fråga om skolundervisningen icke kan komma ifrån, nemligen tvånget att ett dygn skall bestå af ett bestämdt antal timmar, hvilket naturligtvis måste begränsa lärotimmarnes antal. Här är så-

ledes otvetydigt af Ecklesiastikministern sjelf uttaladt, att någon utsträckning af läroämnena icke kan ske för det närvarande. Dock bör ihågkommas, att Riksdagen det oakadt begärt, att naturalhistoriens studium skulle fortsättas i de högre klasserna. Lärotimmarne äro således knappast tillräckliga för undervisningen i de nu bestämda skolämnena och kurserna; skulle litteraturhistoria tillkomma eller kursen i modersmålet så ordnas, så fruktar jag, att förhållandet skulle blifva vida svårare. Ty det anförda yttrandet, att undervisningstiden måste vara begränsad och icke kan i oändlighet uttänjas, har ju sin fulla riktighet.

Den ärade talaren anmärkte vidare, att den omständigheten, att lektorer och adjunkter blifvit utnämnde och censorer förordnade, hvilka icke egt sådana insigter i svenska språket, som önskligt varit, innebure ett bevis på tillbakasättandet af nämnda språk. Jag ber i anledning af detta yttrande endast att få erinra, att orsaken till att så skett icke ligger i gällande lagar och författningar, utan i den mer eller mindre riktiga tillämpning af dem, hvilken gjort sig gällande. För öfrigt kan jag ej heller inse, huru detta skulle kunna afhjelpas genom att bifalla motionen, annat än möjligen hvad censorerna angår, ty hvad lärarne beträffar så är det ju de myndigheters skyldighet, hvilka öfvervakandet af läroverken åligger, att tillgodose de särskilda ämnenas rätt.

Talaren anmärkte äfven, att skriföfningarne i de främmande språken vore för många och för stränga i jemförelse med skriföfningarne i svenskan. Att så måste vara förhållandet, är dock naturligt, emedan öfversättningarne äro ett alldeles oundgängligt medel för att rätt kunna tillägna sig ett främmande språk. Något annat säkert medel att vinna en grundlig insigt i det främmande språket finnes ej. Skriföfningarne äro, hvad de lefvande språken angår, i sjelfva verket egnade att jemte extemporerade öfningar ersätta talandet. Dessutom måste ihågkommas, att svenskan numera i våra skolor är organet, sjelfva medlet hvarigenom undervisningen meddelas. Så var det icke förr; undervisningen i vissa ämnen, t. ex. historia, theologi m. fl. skedde då på latin, till fromma hvarken för ämnet sjelft eller för latinets. Är nu svenskan hufvudspråket vid undervisningen och skötes denna undervisning rätt, så bör det också, såsom en annan ärad talare på Stockholmsbänken, Herr Nyblæus, redan påpekat, utöfva det förnämsta inflytandet på ynglingens bildning, äfven utan att ingå som särskildt ämne i den muntliga afgangsexamen.

Beträffande slutligen den ärade talarens anmärkning, att frågan angående undervisningens ordnande, i strid mot hvad Utskottet yttrat, verkligen ännu vore en öppen fråga, så ber jag att få fästa hans uppmärksamhet derpå, att anordnandet af elementarundervisningen till sina hufvuddrag af sistlidne års Riksdag blifvit pröfvadt samt delvis af Kongl. Maj:t redan vid innevarande läsårs ingång satt i verket. Det vore derföre alltför tidigt, om Riksdagen nu, endast ett år derefter, inkommer med en framställning i en särskild punkt, hvilken kunde hafva till följd en rubbning af det hela. Utskottet har icke sagt, att en sådan rubbning nödvändigt måste blifva följden, utan endast att den *kan* blifva det, enär, såsom det heter i betänkancket, en ändring i afseende på undervisningen i svenskan i de högre klasserna, beträffande tid och kurser, måste inverka

på öfriga ämnens ställning såväl i afgangsexamen som under lärotiden. Men Utskottet har naturligtvis ej kunnat betrakta frågan om en förändring af en viss punkt i undervisningssystemet annat än i sammanhang med systemet i dess helhet; och från den synpunkten har Utskottet icke ansett ordnandet af undervisningen böra anses vid denna riksdag som en öppen fråga eller funnit det ligga inom sin befogenhet att i den gillade planen föreslå några förändringar, utan behandlat motionen i det skick, hvori hon förelåg. Vid sådant förhållande måste jag yrka bifall till Utskottets hemställan och vill endast tillägga, att om, efter hvad Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet nyss yttrat, förhållandet med undervisningen i modersmålet i framtiden kan förändras, jag för min del skall se det rätt gerna. Men för det närvarande synes det mig, såsom Utskottet sagt, icke vara skäl att ingå till Kongl. Maj:t med någon framställning i frågan.

Herr Alb. Staaff: Jag har tvekat att tillstyrka denna motion derföre, att jag i allmänhet är mycket rädd att hopa alltför många ämnen vid afgangsexamen; men å andra sidan tala så många och stora skäl för syftet i motionen, att jag icke kan underlåta att i min ringa mån understödja motionärens förslag. Jag skall icke upprepa hvad hittills under diskussionen redan blifvit anfördt utan försöka att fatta mig helt kort. Chefen för Ecklesiastik-departementet har nyss behagat antyda, att äfven han och måhända regeringen i allmänhet delar de i motionen uttryckta åsigtorna, om än mera såsom en framtidsfråga.

För egen del kan jag dock ej undgå att tycka, att det vore ledsamt, om ännu en längre tid skulle behöfva ätgå, innan svenskan skulle komma att ingå bland ämnena i det muntliga förhöret vid afgangsexamen; och ehuru djerft det än kan synas vara, vågar jag dock framkasta tanken på möjligheten af att inskränka något litet på fordringarne i de öfriga läroämnena, utan att derigenom på något sätt rubba anordningen af det hela. Jag kan icke anse det vara alldeles oundgängligt att ständigt *samma* ämnen skola förekomma i detta muntliga förhör, utan att t. ex. Chefen för Ecklesiastik-departementet skulle ega att närmare examenstiden bestämma, att det ena året ett, det andra året ett annat läroämne finge utgå ur den muntliga mogenhetspröfningen. Härigenom vunnas äfven större tid än hittills för denna examen. — Hvad åter vidkommer svårigheten att inom sjelfva skolan bereda större tid för undervisningen i svenska språket, så, ehuru den närvarande stunden icke är rätt lämplig att derom utbreda sig, kan jag dock ej underlåta att säga att det finnes ett verksamt medel att inom skolan bereda större tid än hittills för denna undervisning, och det är att undanrödja en mängd onödiga bisaker och detaljer från undervisningen i de särskilda läroämnena och sålunda äfven från fordringarne i den slutliga pröfningen. Vi äro redan på väg dertill genom läroböckers förbättring m. m., men mycket återstår ännu. Ju mer som göres för att lämpligen inskränka onödiga fordringar för afgangsexamen, desto bättre få vi tid att i samma examen införa viktigare ämnen, och dertill räknar jag i främsta rummet svenskans upphöjande till den rätt och ära den förtjenar. Det skäl, som här blifvit anfördt mot bifall till motionen, nemligen att lärarne icke i allmänhet

skulle ega tillräcklig skicklighet, kan jag icke godkänna; ty äro de tillräckligt skicklige att meddela undervisning i ämnet genom skolans klasser, så högre som lägre, så kan jag icke inse, hvarföre de icke äfven skulle ega förmåga att examinera vid afgangsexamen. Snarare skulle man kunna säga, att en sådan muntlig examen för dem blefve en sporre och väckelse att blifva starkare i sitt ämne, enär det alltid måste vara svårt att uppträda som examinator i ett ämne, der man icke känner sig fullt hemmastadd.

Hvad nu beträffar lärjungarne sjelfva, så kan jag icke neka, att jag af lärjungar från olika läroverk hört bekräftas den sanningen, att så länge ett läroämne ännu icke fått en fullt berättigad plats i den muntliga afgangsexamen, så blir det äfven under skoltiden af lärjungen något negligeradt, han egnar derät icke tillbörlig uppmärksamhet utan det blir lätt slarf och flärd; hvaremot han tvingas att egna allvarlig flit åt sådana ämnen, om hvilka han känner att de skola förekomma i det slutliga förhöret. Således förordar jag motionen äfven ur denna synpunkt. — Bland de i Utskottets motivering förekommande skäl för afslag å motionen nämnes äfven upprepade gånger att hemlexor i egentlig mening numera icke förekomma i detta läroämne. Jag kan ej rätt inse, att detta förhållande skulle tala för afslag å motionärens framställning; tvärtom synes mig just af detta skäl svenskan så mycket lämpligare blifva ett ämne i den muntliga mogenhetspröfningen, då det sålunda bör förefalla både ynglingen och examinatorn intressantare och behagligare, än då insigterna i detsamma bibringats genom idkeliga hemlexor. — Här har äfven talats om det myckna sväfvande och obestämda i motionärens framställning; men jag frågar, om icke äfven genom den obetydliga åtgärd, som här ifrågasättes, ganska mycken nytta kan åstadkommas både i afseende å undervisningen i modersmålet och äfven i viss mån till undanrödjande af den splittring i åsichter, som ännu på detta område förefinnes och hvarom en talare nyss ordat. Jag vågar ej bestämdt säga, när den ifrågasatta reformen kan sättas i verket; men skola vi vänta till dess vetenskapen på detta fält sagt sitt *ja* och *amen*, så torde det komma att ännu draga bra långt ut på tiden, ty striderna i denna fråga komma sannerligen icke att sluta så snart.

Om den muntliga afgangsexamen skulle ännu mycket kunna sägas; i allmänhet är jag icke särdeles stor vän af densamma; men är det så att den fortfarande skall finnas och andra ämnen deruti ingå, så vet jag ej något skäl hvarföre icke äfven svenskan der skall få en plats. Svenska språket har så småningom tillkämpat sig sin rätt vid elementarläroverken; det var temligen länge sedan början dermed gjordes, och detta sträfvande har gått allt mer och mer framåt på senare tider. Nu synes tiden vara inne att lägga slutstenen till denna byggnad genom att i skolstadgan införa bestämmelse derom, att lärjungen, då han tager afsked från elementarläroverket må i korthet kunna redogöra för modersmålets byggnad samt ega någon kännedom om de män som genom sina skrifter företrädesvis bidragit att utbilda vårt språk, att lyfta vår nationalanda, och att göra det svenska namnet frejdadt äfven i främmande land.

Jag tillstyrker bifall till motionärens förslag.

Herr And. Persson: Då jag inom Utskottet deltagit i detta ärendes behandling och äfven röstat för det slut hvartill Utskottet i det föreliggande betänkandet kommit, så ber jag att med några ord få redogöra för min ställning till frågan. Det är icke obekant att vid sistlidne riksdag förelåg en vidt omfattande plan till ombildning af rikets elementarläroverk; det är icke heller obekant, att den nuvarande motionären i frågan jemte tvänne andra ledamöter i Kammaren hade i 7:de punkten af dåvarande Särskilda Utskottets betänkande framställt ett yrkande i närmaste öfverensstämmelse med det af motionären nu framlagda. Det var åtminstone för mig ett ganska viktigt skäl, att ingen af dessa herrar i fjor uppträdde och yrkade bifall till denna framställning. I dag deremot hafva de gjort det och dervid vunnit kraftigt understöd af den talare på gotlands-bänken, hvilken, såsom bekant, i fjor var ledamot af samma särskilda Utskott. Det är nästan förvånande att nu från samma håll få höra framställning om afåtande af en skrivelse i ämnet till Kongl. Maj:t. Jag vet ej af hvilka skäl dessa herrar icke redan förra året vågade framkomma med samma begäran, ty det förefaller mig nästan som redan då rätta tidpunkten hade varit inne för vidtagande af en sådan åtgärd.

Man har sagt att genom den föreslagna förändringen ingen rubbning skulle komma att ega rum i redan bestämda lärokurser. Jag kan ej så noga veta huru härmed kommer att gå; jag är naturligtvis ej fullt kompetent att häröfver falla ett bestämdt omdöme, men det synes mig dock, som om man ej hittills anfört så starka skäl och bevis för att en sådan rubbning ej vore att befara, att jag deraf kunnat finna mig fullt öfvertygad. I allmänhet är jag af den åsigt, att man icke bör öfverhopa regeringen med skrivelser, den ena riksdagen efter den andra; och efter den stora strid som i denna fråga vid sistlidne riksdag utkämpades tror jag ej att det är välbetänkt att nu ånyo väcka densamma till lif. Utgången af nu pågående debatt må för mig blifva hvilken som helst, och det skall ej bekymra mig mycket, om, såsom af diskussionen är att förmoda, Kammaren lemnar sitt bifall till motionärens framställning; men med afseende på hvad som i ämnet redan blifvit anfördt, yrkar jag emellertid bifall till Utskottets förslag.

Herr Berggren: Det är onekligen mindre angenämt att nödgas erkänna sig hafva inom Utskottet icke blott deltagit i behandlingen af denna fråga, utan jemväl bidragit till det slut, hvartill Utskottet deri kommit, då så många och allvarsamma anmärkningar från flera håll deremot blifvit gjorda; men jag erkänner på samma gång min pligt att jemte Utskottets öfrige ledamöter underkasta mig de motgångar, som kunna drabba oss i frågan.

Jag vill icke uppehålla diskussionen utan blott, under åberopande af hvad den utskottsledamot, som först hade ordet, yttrade, derutöfver illägga, hvad också af den siste talaren vidrördes att — då vid sistlidne riksdag från Kongl. Maj:t mottagits förslag till en ganska genomgripande organisation af elementarläroverken, äfven hvad deras inre anordning eträffade; då i 7:de punkten af samma proposition föreslagits, att forringarne i afgångsexamen skulle inskränkas, dock icke hvad moders-

målet beträffade, utan i andra hänseenden, och då det Särskilda Utskott, som behandlade ärendet, tillstyrkt att förslaget i denna punkt måtte lemnas utan anmärkning, samt Riksdagen detsamma godkänt och i sin underdåniga skrifvelse af den 24 Maj sistlidna år i ämnet yttrat följande: "slutligen får Riksdagen äfven i underdånighet tillkännagifva, att den lemnat utan anmärkning de i oftanämnde statsråds-protokoll uttalade åsigtterna om undervisningen i modersmålet och bestämmandet af detta läroämnes omfattning", — så har det synts mig mindre lämpligt att redan följande riksdag komma in till Kongl. Maj:t med en skrifvelse, hvori man säger, att man kommit till annan åsigt om modersmålets ställning och omfattning i läroverken; och det torde vara så mycket mindre lämpligt, som Kongl. Maj:ts berörda proposition i de flesta punkter med ringa eller inga förändringar blifvit af Riksdagen godkänd samt dessutom den nya organisationen redan i viss mån vunnit tillämpning. Det är nemligen bekant, att denna nya organisation med innevarande läsår börjat tillämpas så långt det varit möjligt, d. v. s. i de två lägsta klasserna; ty, mine Herrar, det går icke an att på undervisningsens område liksom i ett ögonblick genomföra genomgripande förändringar genom hela läroverket; utan man måste der gå successivt och gradvis till väga, på det att lärjungar, som redan börjat arbeta efter en viss studieplan, icke må deri rubbas eller störas. Jag har föreställt mig, att, när den nya anordningen, under hvilken modersmålet får en vida bättre rätt och ställning, än det tillföre haft, i synnerhet i de fem lägsta klasserna, efter hvilkas genomgående särskild afslutning eger rum, hunnit genomgå våra elementarläroverk; när de lärjungar, som undervisats efter det nya systemet, uppnått sjunde klassen för att der undergå maturitetsexamen, att då tidpunkten skulle vara inne att tillämpa hvad som här i motionen föreslagits, en uppfattning hvarpå jag nyss erhållit ytterligare bekräftelse från statsrådsbänken. Under förklarande att jag till alla delar biträder både hvad motionären anfört och hvad här vidare talats till förmån för vårt modersmål; kan jag likväl icke annat än vidhålla den åsigt, att man bör gifva sig till tåls, tills rätta tiden kommer.

För närvarande anser jag mig böra yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Kolmodin: Jag erhöi en förebräelse, derföre att jag, såsom ledamot af det Särskilda Utskottet sistlidne riksdag, icke då framhållit denna fråga till den kraft och verkan det kunde hafva haft. Jag får då påminna om ett förhållande, som ännu kan styrkas genom en anteckning i slutet af det Särskilda Utskottets betänkande, det nemligen att jag var sjuk under större delen af den tid, då den Kongl. propositionen rörande elementarläroverken behandlades, samt derföre icke heller deltog i Utskottets beslut. Att jag icke sedermera här i Kammaren under de stora striderna om skolfrågan kom att framhålla den nu föreliggande punkten, torde äfvenledes böra ursäktas, dels derföre att så många kärnfrågor då på en gång voro under ompröfning, dels ock emedan jag vid den tiden ännu var så medtagen efter min sjukdom, att jag endast delvis kunde öfvervara Kammarens öfverläggningar.

Den ärade ledamot af Utskottet, som allra först ställde sina ord till

mig, skrämde mig till en början något, då han yttrade, att jag lemnat så många förträffliga anfallspunkter. Det var ej underligt, att jag, med kännedom om hans stora vapenskicklighet, blef litet illa till mods; men då anfallet inskränkte sig till den förmenta motsägelse, som skulle ligga deruti, att jag å ena sidan skulle hafva yttrat, att den svenska odlingen stode på spel, om icke svenska språket blefve förenål för muntlig examen, och å den andra, att vidtagandet af denna åtgärd icke skulle föranleda någon nämnvärd rubbning i läseordningen, så blef jag fullkomligt lugnad. Jag har nemligen, först och främst, aldrig sagt, att den svenska odlingen står på spel, och för det andra förklarade jag uttryckligen min mening i fråga om den ringa rubbning svenskans införande som examensämne skulle medföra. Jag sade nemligen i mitt förra anförande, att en riktig undervisning i svenskan skulle skänka lärjungen ett vetande, som icke blefve ett dödt kunskapsförråd, utan, så att säga, en lefvande del af hans personlighet, som ständigt vore till hands och för hvilken han när som helst kunde redovisa. Detta är just det egna med modersmålet, när det fritt och sjelfständigt får träda fram och ej skjutes å sido af andra språkstudier.

Den ärade talaren öfvergick sedan till en uppdelning af Utskottets motiv, hvilka efter hans åsigt sönderföllö i tre afdelningar. Hvar och en af dessa hade sitt särskilda syfte. Jag behandlade motiven i fem punkter och fann dem svaga. Ärligt får jag bekänna, att den ärade talarens gruppering — trots det betydelsefulla tretalet — i mina ögon icke stärkt dem. Den andra af dessa afdelningar skulle betyda, att föreskrifter i nu föreliggande sak icke hjälpte, utan att bestämda åtgärder erfordrades. Derom är alls ingen tvist. Det är en bestämd åtgärd — svenskans upptagande som examensämne i mogenhetspröfningen — som af mig förordats, under det jag visserligen icke har något att invända mot de åtgärder Utskottet föreslår.

En ärad talare på stockholms-bänken förklarade, att det kunde vara tillräckligt med öfverläggningen i ämnet, och att vi icke behöfde affärda någon skrifvelse till Kongl. Maj:t. Ja, mine Herrar! jag är i viss måtto färdig att tro detsamma. Jag, liksom den ärade talaren, tror, att diskussionen varit fullt öfvertygande för Herr Ecklesiastikministern; men då jag tänker på rektorerna, så blir jag tveksam och anser det vara bäst, att vi skriva. Jag yrkar alltså fortfarande afslag å Utskottets hemställan och bifall till motionärens förslag.

Herr Hedin: Jag skall icke länge besvära Kammaren; men jag kan icke lemna utan gensägelse en fullkomligt oriktig uppgift, som nyss meddelats från ministerbänken. Jag har nu liksom förut yttrat mig om de *tre* tyska klasserna i undervisningssystemets botten, och härtill har Herr Ecklesiastikministern svarat, att äfven Danmark och Norge föregått oss med exempel häri. Detta är ett misstag. Den nya danska skollagen af den 1 April 1871 har strukit bort de klasser, hvarmed våra tre lägsta klasser skulle jemföras, och för inträde i den lärda skolans nedersta klass fordras någon färdighet i både tyska och franska språken, hvilka således äro med hvarandra lika ställda. Uppgiften är, såsom jag förut sagt, komplett oriktig. Jag ber dessutom få tillägga att, äfven om uppgiften

varit lika riktig som den var oriktig, förhållandet i Danmark med tyska språkets studium ju icke inverkar på den nu föreliggande frågan om modersmålets ställning i vår afgangsexamen, alldenstund man i Danmark vida bättre tillgodosett modersmålet i afgangsexamen än hos oss. Enligt danska skollagen af den 1 April 1871 innefattar skrifprovet för afgangsexamen från båda linierna *två* uppgifter i modersmålet; hvarförutom i den muntliga examen ingår "Oldnordisk"; likasom enligt norska skollagen af den 17 Juni 1869 i examen artium på så väl klassiska som reala linien ingå *två* skriftliga uppgifter i modersmålet; hvarjemte i den muntliga examen ingår pröfning i "Oldnorsk".

Jag yrkar fortfarande bifall till motionärens förslag. Hvad utgång frågan hos *Riksdagen* kan komma att få, vågar jag icke förutsäga; men det vågar jag hoppas, att, om motionärens förslag antages af *denna Kammare* och derefter remitteras till Första Kammaren att der behandlas, ett sådant beslut icke skall blifva utan frukt för det fosterländska ändamål, som motionären med sin motion åsyftar.

Chefen för Ecklesiastik-departementet Herr Statsrådet Wennerberg: Jag är ej rätt säker om jag fått tillräckligt reda på den siste talarens mening, då jag ej var i tillfälle att höra den från honom sjelf. Men om hans påstående var, att mina uppgifter angående den danska skolordningen voro oriktiga, ber jag få erinra honom om att, såväl innan den nu gällande danska skollagen utkom, tyska språket inträdde samtidigt med undervisningen i modersmålet, som ock derefter, att det genast inträder i skolans lägsta klass, hvilket påtagligen förutsätter, att de ynglingar, som vilja inträda der, måste dessförinnan hafva förskaffat sig erforderliga insigter i detta främmande språk.

Herr Törneblad: Endast ett par ord till bemötande af min granne till höger, hvilken antydde, att jag skulle hafva angifvit *hans* åsigt vara den, att svenskans upptagande i den muntliga delen af afgangsexamen från elementarläroverket, enligt motionärens förslag, vore det enda räddningsmedlet för modersmålets studium i skolorna. Så har jag aldrig uttryckt mig, men deremot har jag sagt att man i allmänhet synes vara af denna mening, hvilken ock, ehuru ej bestämdt uttalad, icke synes vara alldeles främmande för den ärade talaren sjelf, för så vidt man nemligen fäster sig vid hufvudsyftet af det yttrande, som han i denna fråga afgifvit. Slutligen förklarade den ärade talaren, att det vore bäst att aflåta en skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t, när han hyste en viss farhåga för rektorerna. Så oändligt smickrad jag än känner mig öfver hans stora respekt för mig och mina embetsbröder, så förefaller det mig dock underligt, hvaruti egentligen denna farhåga skulle bestå. Är han rädd för att den ifrågasatta reformen af rektorerna kunde komma att bekämpas, så har jag derom intet annat att säga, än att om reformen på klara och tydliga skäl kan visas vara nyttig, den helt visst genomdrifves i trots af rektorernes motstånd; men befarar han möjligen, att de nya bestämmelserna, derest de blefve lag, ej så noga skulle å rektorernas sida hållas i helgd och efterlevas, så måste jag å egna och öfriga

rektorsers vägnar mot en sådan tanke, hvilken jag dock förmodar icke hafva föresväfvat talaren, nedlägga min protest.

Öfverläggningen förklarades nu slutad; och gaf Herr Talmannen, i öfverensstämmelse med de meningar, som derunder blifvit framställda, propositioner först på bifall till Utskottets hemställan, dernäst på yrkandet att, med afslag å berörda hemställan, motionärens förslag måtte antagas, samt slutligen på Herr Ivar Månssons under öfverläggningen gjorda särskilda yrkande. Propositionen på bifall till det förslag, som motionären i sin motion framställt, blef med öfvervägande ja besvarad, i följd hvaraf Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit nämnda förslag; och skulle, jemlikt 63 § 3 mom. Riksdagsordningen, detta beslut, genom utdrag af protokollet, Medkammaren delgifvas.

§ 7.

Upplästes och godkändes Konstitutions-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrifvelse N:o 7, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag till förändrad lydelse af 80 § Regeringsformen.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag rörande de i detta sammanträde fattade beslut.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. half 11 e. m.

In fidem
H. Husberg.